

**מערכת החינוך בישראל בראייה השוואתית
בינלאומית**

על-פי Education at a Glance (EAG) 2015

מינהל כלכלה ותקציבים

אגף א' כלכלה וסטטיסטיקה

24 בנובמבר 2015

Education at a Glance 2015

Authors: OECD Publication Date : November 24th 2015 Pages : 568 ISBN 978-92-64-24209-8

מבוא

מטרת התזכיר היא לסכם את הממצאים העולים מפרסום Education at a Glance (EAG) בשנת 2015, על מצבה של מערכת החינוך בישראל יחסית למדינות החברות ב-OECD¹. מרבית הנתונים מתייחסים לנתוני 2013 אך יש נתונים נוספים כמו הוצאה לאומית לחינוך המתייחסים לשנת 2012 ונתוני השכלה גבוהה ותוכנית לימודים המתייחסים לנתוני 2014 ו- 2015. ההשוואה נעשית לממוצע מדינות OECD ומדינות נבחרות נוספות. בשנים המוצגות בפרסום, יישום רפורמת "אופק חדש" עומד על 77% משרות בחינוך הקדם יסודי, 91% משרות בחינוך היסודי, 49% בחט"ב ו- 25% משרות מורים ברפורמת "עוז לתמורה" בחטיבה העליונה.

הדו"ח בא לתת הסברים, הבהרות וניתוחים סטטיסטיים וכלכליים, לחדד הבחנות בין שינויים ריאליים לבין שינויי הגדרות בדיווחים בנתוני החינוך המתפרסמים ב-EAG.

אגף כלכלה וסטטיסטיקה מקיים קשרי עבודה שוטפים עם נציגי ה-OECD ואגף החינוך של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה במטרה להתאים את הגדרות הנתונים הישראליים מול נתוני OECD.

הנתונים המוצגים בפרסום זה הינם פרי עבודתם של נציגי המדינות החברות בארגון ה-OECD. האינדיקטורים חושבו, עובדו, נבדקו ונשלחו למזכירות ארגון ה-OECD בפריז, במטרה לפתח ולעדכן מדדי השוואה והערכה בין-לאומיים.

לטובת פרסומי EAG עתידיים, מתכנסים נציגי המדינות פעמיים בשנה. במהלך כינוסים אלה מתקבלות החלטות בדבר עדכוני מדדים, הוספה והשמטת אינדיקטורים ושינוי שיטות חישוב אשר מאושרות בדיונים. כמו כן נשמעות הרצאות ממיטב החוקרים בעולם והנציגים מחליפים מידע ורעיונות במטרה לחזק את הקשר בין המדינות ועם ארגון ה-OECD במטרה לשפר את מערכות החינוך.

¹ Organization for Economic Cooperation and Development - ארגון וולונטרי של המדינות המפותחות לשיתוף פעולה כלכלי ולהתווית דרכים לפיתוח.

EAG 2015 - ממצאים עיקריים

שכר מורים

PPP

- הסל שנבחר ע"י EAG לצורך חישוב נתוני השכר ב- EAG 2015 הוא שער החליפין Private consumption. PPP=4.298 נמדד על-פי יכולת הצריכה הפרטית של האוכלוסיה בינואר 2013. נתון זה חשוב לצורך ההשוואה בין ישראל למדינות ה-OECD.

PPP מתואם לפי GDP לשנת 2012, משמש לחישוב ההוצאה הלאומית ושווה ערך לכ- 4.006 ש"ח

השפעת רפורמת אופק חדש על שכר המורים

- השפעת הרפורמה על שכר המורים באה לידי ביטוי בדו"ח EAG 2015 (לוח D3.5) המתאר את התקדמות שכר המורים הריאלי בעשור האחרון. משנת 2005 ועד 2013 השכר הריאלי של הגננות עלה ב- 31%, מתחת ללוקסמבורג (40%) והשכר הריאלי של המורים ביסודי תופס את המקום השלישי בשיעור העלייה מבין כלל המדינות באותן שנים, כ- 26% לעומת 3% בממוצע מדינות ה-OECD. גם בשכר המורים הריאלי בחט"ב ובחט"ע נרשמה עלייה מתונה יותר של 19% ו- 10% בהתאמה. הגידול בשכר המורים הריאלי הינו שלישי בשיעור העלייה לאחר אסטוניה ופולין בחט"ב ומקום שביעי בשיעור העלייה בחט"ע. נתונים אלו מביאים לידי ביטוי רק חלק מהעלייה הצפויה ביישום המלא של הרפורמות. דיווחי שנת 2013 כוללים את השינויים בשכר הריאלי הנובעים מהסדרי רפורמות "אופק חדש" ו-"עוז לתמורה".

שכר מורים בפועל לעומת שכר בעלי השכלה דומה במשק הישראלי – יתרון יחסי

- בשנת 2013 שכר המורים בפועל בממוצע ביחס לבעלי השכלת BA מכלל מגזרי המשק (בטרם יישום מלא של רפורמות אופק חדש ועוז לתמורה), גבוה יותר בכל שלבי הגיל לעומת יחס זה בממוצע מדינות ה-OECD. נתון זה הינו משמעותי ובא לתאר את כוח הקנייה של המורים ביחס לעובדים מקבילים באותה מדינה. בארה"ב לדוגמא, מורה ביסודי משתכר כשני שלישי משכר עמיתו האקדמאי שאינו מורה לעומת מורה בישראל המשתכר בדומה לשכר אקדמאי במשק.
- בשנת 2013, השכר לשעת עבודה בהוראה בישראל, בהתאם להסכם השכר, גבוה יותר מהשכר הממוצע לשעה ב-OECD. בהשוואת שעות העבודה הסטטוטוריות, אותן שעות הנכללות בהסכם העבודה ותנאי העסקה בין המעסיק למורים. **שכר העבודה סטטוטורית לשעה** של גננת בישראל

גבוה ב- 21% משכר לשעה המשולמת לעמיתתה ב OECD, גבוה ב- 10% בחט"ב ו- 14% בחט"ע ונמוך ב- 5% בחינוך היסודי.

- שכר שעת עבודה בפועל בישראל גבוה מהקיים ב-OECD. בהתאם להסכמי השכר הנהוגים, מורה בישראל מרוויח **לשעת עבודה בפועל** 15%-43% יותר מאשר שכרו לשעה של מורה ב-OECD. הסיבה לכך היא כי מספר שעות העבודה להן מורה מחוייב בישראל נמוך ממספר השעות למשרת מורה ב-OECD.

- בישראל, יחס השכר בין מורים לחבריהם במשק נשמר בשתי קבוצות הגיל של הצעירים והמבוגרים. לעומתם, מורים מבוגרים (55-64) מתוגמלים ב-OECD פחות לעומת בני גילם במדינה לעומת מאשר הצעירים (25-34). **כלומר, שכר המורים לפי ממוצע מדינות ה-OECD, צומח בקצב נמוך יותר ולכן נשחק באופן יחסי. בישראל לעומת זאת יחס השכר בין מורים לחבריהם במשק נשמר בשתי קבוצות הגיל של הצעירים והמבוגרים.**

עובדה זו מצמצמת את פערי השכר בין מורה בישראל למורה ממוצע מה-OECD בקבוצת הגיל המבוגרת יותר.

- ההשוואה בשכר המורים בין נשים וגברים מראה שבישראל אין כל הבדל בשכר המורה ביסודי ובחט"ב גברים מרוויחים כ- 3% יותר מנשים. הסיבות לכך, ממוצע וותק לשכר וגיל גבוהים יותר בקרב הגברים.

שעות לימוד ותוכנית לימודים

בישראל לומדים יותר והצפיפות בכיתות גדולה יותר

- מספר שבועות הלימוד בישראל דומה לממוצע ה-OECD בחינוך היסודי ונמוך יותר בחט"ב. עם זאת, מספר שעות לימוד החובה של תלמידי ישראל גבוה מממוצע הארגון ב- 21% בחינוך היסודי ו- 12% בחט"ב. פער זה שווה ערך לכ- 3.3 ש"ש בממוצע לתלמיד בשנה במהלך לימודיו ביסודי ובחט"ב.

- מקצועות הלימוד מתפלגים באופן דומה למדינות החברות ב-OECD. בחינוך היסודי בישראל, מוקדשות יותר שעות לימוד למקצועות מתמטיקה, מדעים וקריאה (כולל כתיבה וספרות) ובחט"ב ממשיכים ללמוד יותר מהמדינות החברות ב-OECD.

- צפיפות התלמידים בכיתה גדולה יותר בישראל בכ- 26% בחינוך היסודי, 26.7 תלמידים בכיתה לעומת 21.2 תלמידים בממוצע ה-OECD. ישראל מצמצמת את מספר התלמידים בכיתה. בחטיבות

הביניים מספר התלמידים בכיתה ירד משמעותית בשנים האחרונות מ- 32.2 תלמידים לכיתה בשנת 2009 ל-28.2 תלמידים בשנת 2013. ממוצע ה- OECD עומד על 23.6 תלמידים בכיתה, פער של כ- 20%.

שעות הוראה

המורים בחינוך היסודי נוכחים יותר בבית הספר ומלמדים יותר ממורה ב- OECD. בחינוך העל-יסודי מורה בישראל נוכח פחות ומלמד פחות.

- מספר השבועות בישראל **דומה לממוצע ה- OECD** בחינוך היסודי, כאשר בחט"ב ובחט"ע הוא נמוך יותר. במרבית מדינות ההשוואה, המורים במדינות ה- OECD בחט"ב ובחט"ע מלמדים יותר שבועות וימים במהלך שנת הלימודים לעומת מורי ישראל.
- מבחינת מספר שעות הנוכחות בחט"ב ובחט"ע, **מורה בישראל נוכח פחות שעות עבודה מממוצע ה- OECD** ומרוב מדינות הארגון. בשנים האחרונות, בעקבות רפורמת אופק חדש, בבתי הספר היסודיים בישראל המצב השתנה: המורים בחינוך היסודי נוכחים יותר בבית הספר ומלמדים יותר.
- בחינוך העל-יסודי, קיים פער בשעות נוכחות המורים בישראל. בחטיבת הביניים נוכח המורה כ- 23% יותר בשנת 2013 בהשוואה לשנת 2009 אבל כ- 16% פחות מאשר מורה ממוצע בארגון. בחטיבה העליונה, כתוצאה מתחילת יישום עוז לתמורה, מספר שעות השהייה במוסד החינוכי בחטיבה העליונה גדל בכ-34% בשנה האחרונה (ל-241 שעות) אך עדיין מורה בבית ספר בישראל נוכח פחות בכ- 29% מאשר מורה ב- OECD.

גידול במספר שעות הנוכחות וההוראה של מורים

- בהשוואה לשנים קודמות, החל משנת 2008 חלה עלייה בשעות העבודה ובשכרם של המורים בחינוך היסודי ובחטיבת הביניים, בעיקר כתוצאה מרפורמת אופק חדש: מ- 981 שעות נוכחות ביסודי בשנת 2008 ל- 1225 שעות בשנת 2013, ובחט"ב מ- 783 שעות נוכחות ב- 2008 ל- 985 שעות 2013. בין השנים 2011-2013, כתוצאה מיישום עוז לתמורה, גדל מספר שעות נוכחות בחט"ע מ- 700 ל- 811 שעות בשנה.

מורים צעירים יותר בישראל

- בישראל, גיל המורה בחינוך היסודי ובחטיבת הביניים נמוך יותר מאשר הממוצע ב- OECD; בחינוך היסודי, מורים עד גיל 39 מהווים כ- 52% לעומת כ- 41% בממוצע מדינות ה- OECD. בחטיבה העליונה, ממוצע גיל המורים בישראל ובממוצע ה- OECD דומים.

שיעור המורים המבוגרים גדל בשלבי החינוך הגבוהים יותר. בישראל, כ- 35% מהמורים בחט"ע הם מעל גיל 50 לעומת 21% בלבד בחינוך היסודי.

כוח ההוראה בישראל בנוי ברובו ממורות

- אחוז המורות בישראל הינו גבוה משמעותית בכל שלבי החינוך בפרט בגני הילדים (מעל 99%) ובחינוך היסודי (מעל 85%). תופעה זו קיימת במרבית מדינות ה-OECD.
- אחוז המורים הגברים הולך וגדל בשלבי החינוך הגבוהים יותר, קרי בחטיבה העליונה. בקדם-יסודי שיעור הגברים הוא 0.4%, כ- 15% ביסודי ומעל 30% בחט"ע. תנועה זאת קיימת כמעט בכל המדינות וביפן כ- 72% מהמורים בחט"ע הינם גברים.
- בחינוך היסודי ובחטיבת הביניים יחס תלמידים/מורים דומה לממוצע ב-OECD. בעקבות יישום הרפורמות מספר שעות ההוראה של המורים גדל מדי שנה וצפיפות התלמידים בכיתה קטן לצד הגידול הטבעי כך שמספר התלמידים למורה נותר כפי שהיה. בחטיבה העליונה, יחס התלמידים למשרת מורה בישראל קטן בכ- 20% מאשר יחס זה ב-OECD.

השכלה

אוכלוסיית ישראל מהמשכילות בעולם

- ב-2014 ישראל היא מדינה עתירת השכלה. אחוז בעלי ההשכלה השלישונית גבוה בהרבה מזה של ממוצע OECD (48.5% לעומת 33.4%) וגם מזה של כל אחת מארצות השוואה². במקביל, אחוז מעוטי ההשכלה נמוך למדי: 14.6% בישראל לעומת 24.7% בממוצע OECD. למרות הקושי להגדיל את שיעורי בעלי השכלה הגבוהה בקרב אוכלוסייה שמלכתחילה נחשבת משכילה מאד, עדיין מצליחה מערכת החינוך בישראל להשיג גידול בשיעור בעלי השכלה שלישונית וצמצום גדול יותר בקרב האוכלוסייה הפחות משכילה.
- אחוז בעלי השכלה נמוכה או שווה לחטיבת הביניים, היה בשנת 2005 20.8% וירד בשנת 2014 ל- 14.6%. השיעור הממוצע במדינות ה-OECD לבעלי השכלה נמוכה עומד על 24.7% כאשר דנמרק הינה המדינה היחידה בה התרחש גידול בשיעור בעלי השכלה נמוכה.

² גם בהסתכלות על כלל המדינות: יש רק שלוש מדינות חברות ה-OECD ששיעור בעלי ההשכלה השלישונית בהן שווה או גבוה מ- 45%: ישראל, לוקסמבורג וקנדה.

- אוכלוסיית ישראל בשנות האלפיים היא מהמשכילות ביותר בעולם, מקום שני במספר בעלי השכלה הגבוהה לאחר קנדה. בדיווח EAG 2015 אנו אף רואים גידול מ-44% בעלי השכלה גבוהה בשנת 2008 ל-48.5% בשנת 2014. מעמד זה הושג בזכות התוספות למערכת החינוך המקומית של עולים בעלי השכלה גבוהה ובזכות החינוך להשכלה גבוהה בישראל.
- שיעור האקדמאים מתוך כלל בוגרי תיכון בישראל גבוה במיוחד (57%) וקודמות לה רק קנדה וספרד.
- הגידול משנת 2010 במספר האקדמאים גבוה יותר לעומת הגידול באוכלוסייה.

בישראל רוב הנשים בגילאי 25-64 בעלות השכלה שלישונית

- בישראל, השכלת הנשים גבוהה יותר מזאת של הגברים: 53% של הנשים בעלות השכלה שלישונית (לעומת 44% אצל הגברים) ו-47% בעלות השכלה על-תיכונית לכל היותר (לעומת 56% אצל הגברים).
- בהשוואה למדינות ה-OECD, שיעור הנשים בישראל בעלות השכלה הגבוהה הינו הגבוה ביותר למעט קנדה.
- ההשוואה בין גברים לנשים מראה כי ברוב המדינות המשתתפות בסקירה, כולל ישראל, נשים לומדות יותר מגברים בתחומי מדעי החברה והרוח, עסקים ומשפטים, אמנויות וחינוך, בריאות ורווחה אך הן לומדות פחות בתחומים אחרים כמו מדעים, הנדסה ואחר.

הוצאה לאומית

- נתוני שנת 2012 מראים כי חלק ההוצאה לחינוך בכל שלבי החינוך כאחוז מהתמ"ג (מתודת החישוב על-פי ההנחיות החדשות של ה-OECD), בישראל עמד על 6.5% לעומת 5.3% בממוצע ה-OECD. בשלבי החינוך יסודי, על-יסודי ועל תיכוני ההוצאה בישראל עמדה על 4.4% לעומת 3.7% בממוצע ה-OECD.

הוצאה לחינוך גבוהה לצד מספר תלמידים גבוה

- ההוצאה הדולרית בממוצע לתלמיד נמוכה מזו של מדינות ה-OECD ועומדת על 84% בחינוך היסודי ו-60% בחינוך העי"ס.
- הגידול בהוצאה השנתית לתלמיד בישראל מסתכמת בין השנים 2005-2012, ב-38% לעומת ממוצע ה-OECD ב-21%.

- בין השנים 2005-2012, ישראל דורגה במקום השני עם שיעור הגידול הגבוה ביותר על ההוצאה לחינוך, 54% לעומת 14% בממוצע ה-OECD, אחרי תורכיה ובמקום הראשון בגידול מספר התלמידים.
- הסיבה העיקרית להוצאה פר תלמיד הנמוכה בישראל: שכר מורים נמוך ביחס לממוצע ה-OECD ומספר התלמידים הגבוה בישראל (ומכאן, מספר התלמידים הגבוה בכתה), 12% גידול באותם שנים לעומת ירידה של 3% בממוצע ה-OECD, משפיעים על הוצאה נמוכה לתלמיד.

• מבנה התזכיר

הקדמה: בחירת מדינות ההשוואה

פרק 1: שכר המורים בישראל בהשוואה למדינות ה-OECD

פרק 2: תלמידים ותשומות בישראל בהשוואה ל-OECD

פרק 3: שעות הוראה ונוכחות מורים בישראל בהשוואה ל-OECD

פרק 4: רמת ההשכלה בישראל בהשוואה ל-OECD

פרק 5: חשבונאות לאומית בחינוך בישראל בהשוואה ל-OECD

סיכום

הקדמה: בחירת מדינות השוואה

כפי שייראה להלן, השוואה בין מדינות אינה פשוטה. השוואה למדינות בעלות מערכת חינוך באיכות גבוהה, אינה מספקת, בגלל השוני במקורות העומדים לרשות מערכות החינוך; אלה תלויים, בין היתר, ברמת התוצר המקומי הגולמי (תמ"ג), שהוא גבוה יותר במדינות המופת. שיעור התלמידים מכלל האוכלוסייה, שהוא נמוך בהן בהשוואה לשיעורם בישראל. מנגד, השוואה אך ורק למדינות שהתמ"ג שלהן דומה לתמ"ג של מדינת ישראל תתעלם מהעובדה כי רמת ההשכלה בישראל גבוהה מזו שבמדינות בעלות רמת התפתחות כלכלית דומה. לפיכך נבחרו לצורך ההשוואה ארבעה גושי מדינות:

- מדינות מקובלות להשוואה: OECD, ארה"ב.
- מדינות מופת מבחינת השירותים החברתיים: דנמרק, פינלנד
- מדינות בעלות תמ"ג לנפש הדומה לתמ"ג בישראל: קוריאה, ניו-זילנד, ספרד, צ'כיה ופורטוגל. מדינות בעלות נתוני התפתחות מעניינים בתחום החינוך וברי השוואה לישראל.
- מדינות מפותחות ממערב אירופה בעלות ותק רב שנים ב OECD: איטליה, צרפת, גרמניה.

נתוני תמ"ג לנפש ושיעור הלומדים של מדינות השוואה ב-2012

שיעור הלומדים מכלל האוכלוסייה	תמ"ג ריאלי לנפש	
30.3%	31,296	ישראל
23.5%	37,014	OECD
28.8%	32,165	ניו-זילנד
26.8%	43,564	דנמרק
25.8%	40,209	פינלנד
25.1%	49,895	ארה"ב
23.7%	32,022	קוריאה
23.6%	37,347	צרפת
21.9%	32,775	ספרד
21.3%	27,204	פורטוגל
20.4%	28,679	צ'כיה
19.9%	42,730	גרמניה
18.2%	35,334	איטליה

מקור: עיבודים מאגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך, oecd website, Table X2.1, p.538, EAG 2015.

מהלוח שלהלן עולה, כי שיעור הלומדים (בכל שלבי החינוך, כולל גני-ילדים והשכלה גבוהה) מקרב כלל אוכלוסיית ישראל גבוה משיעורם בכל מדינות ההשוואה והשני בגודלו מתוך כלל מדינות ה-OECD. לעובדה הזאת יש משמעויות הן מההיבט החברתי והן מההיבט התקציבי. ראשית, שיעור תלמידים גבוה באוכלוסיה משליך גם על ביקוש גבוה למורים. הפניית שיעור גבוה יחסית מתוך בעלי חינוך שלישוני להוראה יוצרת תחרות בשוק העבודה לגיוס כוח אדם איכותי. שנית, שיעורם הגבוה של הלומדים מתוך כלל האוכלוסייה אינו רק תוצאה דמוגרפית של מבנה גילים צעיר, אלא גם תוצאה של שיעור לומדים גבוה ושיעור נשירה נמוך בחינוך היסודי והעל-יסודי, מה שמחייב טיפול רחב היקף באוכלוסיות המתקשות בלימודים. מאידך יש ערך חברתי רב להחזקת תלמידים בגיל העשרה במסגרת חינוכית ובמעגל הלימודים עד גיל 18. לבסוף, שיעור הלומדים הגבוה בישראל משית על המדינה עול תקציבי גדול בהשוואה למדינות אחרות.

בדו"ח זה כאשר מצוין OECD הכוונה היא לממוצע לא משוקלל של מדינות ה-OECD. בכל הלוחות והתרשימים כאשר אנו מציגים מגמות ותמורות בין שנים. בחרנו להיצמד לממוצעי ה-OECD כפי שמתפרסמים בדו"ח ה-EAG. בכל מקום שבו מוצגים שיעורי שינוי וממוצעים של ה-OECD, הנתונים מתייחסים להרכב המדינות שדיווחו באותה שנה ואין הכרח שהממוצע המצוין בחתכי התקופה הנבדקת מורכב מאותן מדינות. הסיבות לכך נובעות מהעובדה שחלק מהמדינות לא השתייכו לארגון בשנים שנבדקו או מדינות שחסרו את הנתונים הנבדקים.

פרק 1: שכר המורים בישראל בהשוואה למדינות ה-OECD

נתוני שכר המורים מתארים שכר מורה במשרה מלאה ובעל התואר המינימאלי הנדרש לאותו שלב חינוך. בישראל תואר זה הוא BA או B.Ed בכל שלבי החינוך. תעריפי השכר כוללים את רכיבי השכר עבור מרבית המורים בכל שלב השכלה, דרגה וותק ואינם כוללים תוספות אישיות כגון תוספות תפקיד. בנתונים שיובאו כאן נתייחס בעיקר לשכר הממוצע בפועל והשכר הסטטוטורי למורה טיפיקאלי עם 15 שנות ותק, הנהוג להשוואה בארגון ה-OECD.

דיווחי שנת 2013 כוללים את השינויים בשכר הנובעים מהסדרי רפורמות "אופק חדש" ו- "עוז לתמורה". ב- 2013 77% מסך משרות הגננות, 91% מסך משרות המורים ביסודי ו- 49% מסך המשרות בחט"ב היו באופק חדש. רפורמת עוז לתמורה בחטיבה העליונה באה לידי ביטוי באופן חלקי בדו"ח זה (25% מהמשרות בשנה לעומת 19% ב-2012) וצפויה עליה, בדיווחים הבאים, בשכרם של המורים.

השכר הסטטוטורי בישראל הינו ממוצע משוקלל על-פי מספר משרות מלאות של מורים ברפורמות שכר אופק חדש ועוז לתמורה בשנת 2013, עם משרות מורים שאינן ברפורמות.

לחישוב שכר בפועל, משרה מלאה (FTE) מוגדרת כעבודה של מורה מ- 90% משרה ומעלה לפי הסכמי השכר המקומיים. מורים העובדים בחלקיות משרה הנמוכה מ- 90% אינם נכללים בחישוב שכר המורים לצורכי דיווח בדו"ח זה.

א. שכר סטטוטורי - הכשרה מינימלית וטיפיקאלית

ההכשרה המינימלית היא ההכשרה הנמוכה ביותר הנדרשת ממורה בתחילת קריירה בהוראה. בישראל, אחרי התחלת יישום הרפורמות 'עוז לתמורה' בחטיבה העליונה ו'אופק חדש' בכל שלבי החינוך האחרים, ההכשרה המינימלית היא תואר ראשון.

ההכשרה המינימלית הנדרשת לכניסה להוראה אינה בהכרח ההכשרה הנפוצה ביותר עבור כוח ההוראה. במספר מערכות חינוך ב-OECD, רמת ההכשרה של המורה עשויה לכלול תעודות וגמולים שהושגו כשהמורה כבר עובד במקצועה ההוראה. ההכשרה הטיפיקאלית הינה ההכשרה הנפוצה עבור המורים במערכת החינוך של אותה מדינה.

במדינות שההכשרה הטיפיקאלית של מורה שונה מההכשרה המינימלית, ההכשרה הטיפיקאלית מייצגת את ההכשרה שהוכשרו חלקם הגדול של המורים במערכת, בשנת הדיווח.

ב-16 מתוך 36 המדינות עם נתונים זמינים, אין הבדלים בין הכשרה מינימלית וטיפיקאלית לכל אורך הקריירה של מורה.

במדינות מסוימות כמו ישראל, פערי שכר המורה עם הכשרה מינימלית ושכר מורה עם הכשרה טיפיקאלית הם פועל יוצא של הכשרות, השתלמויות וקידום מקצועי אותם רכש במהלך שנות עבודתו.

בישראל פעילויות ההכשרה המקצועית משפיעות על הגדרת ההכשרה הטיפיקאלית של המורה ועל שכרו: ההכשרה הטיפיקאלית של המורה עם 15 שנות ותק כוללת גם את כל גמולי ההשתלמות שהוא צבר בשנות עבודתו בהוראה. יש לציין כי רק איסלנד וצ'ילה דיווחו על שיטת הכשרה מקצועית דומה לזו של ישראל המעניקה תוספת לשכר המורה. זאת אחד מהסיבות העיקריות שקשה להשוות את ההכשרה הטיפיקאלית של המורים במדינות השונות.

לוח 1.1: שכר שנתי למורה במשרה מלאה לפי שלבי חינוך, ב-PPP – סף הכשרה מינימאלית

השכר ב-PPP			שכר	שלב חינוך
שיעור השינוי	2013	2012		
0.7%	22,368	22,215	התחלתי	גני ילדים
4.2%	30,873	29,628	15 שנות ותק	
0.6%	19,806	19,680	התחלתי	יסודי
1.4%	29,838	29,413	15 שנות ותק	
0.6%	19,917	19,790	התחלתי	חט"ב
4.3%	28,057	26,912	15 שנות ותק	
1.7%	19,302	18,973	התחלתי	חט"ע
-0.5%	25,518	25,634	15 שנות ותק	

מקור: EAG 2014, Table D3.1 p.467-468, EAG 2015, Table D3.1b, Web

הגידול בשכר המורים בין השנים 2012-2013 נמוך בשל שיעורי הצטרפות לרפורמות כמעט מלאים: למורה עם 15 שנות ותק, 4.2% בגני הילדים, 1.4% ביסודי, 4.3% בחטיבת הביניים וירידה של 0.5% בחט"ע.

הירידה בחצי אחוז בשכר מורים בחטיבה העליונה עם 15 שנות ותק נובעת מהמרה ל-PPP. השכר הנומינאלי בש"ח גדל בכ- 0.2% אך מנגד באותה תקופה, חל שינוי במחירי ה-PPP. מחירי ה-PPP (לפי כוח הקניה של הצרכן הפרטי) עלו בכשני שלישי אחוז, מ- 4.27 ל- 4.298, עלייה של כ- 0.7%.

לוח 1.2: שכר שנתי של מורים במשרה מלאה בעלי 15 שנות ותק והכשרה טיפיקאלית ברמת ההשכלה האופיינית בכל מדינה, בדולרים PPP בבתי-ספר ציבוריים (2013)

מדינה	גני ילדים	יסודי	חט"ב	חט"ע
ישראל	30,960	29,869	28,715	25,681
OECD	38,653	41,245	42,825	44,600
שיעור השכר בישראל ביחס ל OECD	80%	72%	67%	58%
ארה"ב	58,202	59,339	60,965	59,948
איטליה	33,230	33,230	36,207	37,221
גרמניה	-	63,221	68,698	73,644
דנמרק	45,724	52,672	53,431	54,979
ניו-זילנד	-	43,292	44,509	45,726
ספרד	42,187	42,187	46,907	46,907
פורטוגל	36,663	36,663	36,663	36,663
פינלנד	29,857	39,701	42,877	46,284
צ'כיה	17,099	18,273	18,273	18,273
צרפת	33,500	33,500	36,589	36,897
קוריאה	51,594	51,594	51,489	51,489

מקור: EAG 2015, Table D3.1 p.440-441

על פי דיווח השכר הסטטוטורי עבור שכר מורים במשרה מלאה בעלי ותק של 15 שנים ורמת הכשרה טיפיקאלית, שכר מורה בישראל נמוך ב 28% בחינוך היסודי, בכ-33% בחטיבת הביניים ובכ-42% בחט"ע מהשכר הממוצע ב-OECD. בגני ילדים שכר הגנות בישראל נמוך בחמישית מהשכר הממוצע של גנת ב-OECD.

הלוח הבא מציג את השינוי הריאלי (מחירים קבועים), בשכר מורה בעל הכשרה טיפיקאלית ו-15 שנות ותק בממוצע שנתי בין השנים 2010 ל-2013.

לוח 1.3: השינוי השנתי הממוצע בין 2010 ל-2013 בשכר הריאלי השנתי ב-PPP של מורה במשרה מלאה עם הכשרה טיפיקאלית ו-15 שנות ותק

מדינה	חינוך קדם יסודי	חינוך יסודי	חטיבת ביניים	חטיבה עליונה
ישראל	7.2%	0.9%	2.8%	2.3%
מיקום ישראל מתוך מדינות ה-OECD	1 מתוך 22 מדינות	8 מתוך 28 מדינות	1 מתוך 28 מדינות	3 מתוך 27 מדינות
ממוצע OECD	-0.1%	-0.7%	-0.7%	-0.9%
ארה"ב	-	2.1%	1.0%	0.6%
איטליה	-2.1%	-2.1%	-2.1%	-2.1%
גרמניה	-	1.3%	0.6%	0.3%
דנמרק	-1.4%	-1.2%	-1.2%	-2.1%
ניו-זילנד	-	-	-	-
ספרד	-3.7%	-3.7%	-4.5%	-4.5%
פורטוגל	-4.8%	-4.8%	-4.8%	-4.8%
פינלנד	-1.2%	-1.3%	-1.3%	-0.6%
צ'כיה	-	-	-	-
צרפת	-1.3%	-1.3%	-1.1%	-1.1%
קוריאה	1.3%	1.3%	1.3%	1.3%

מקור: עיבודים של אגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך. EAG 2015 D3.5a, p.445

משנת 2010 השכר הטיפיקאלי הריאלי בישראל גדל בממוצע שנתי בצורה משמעותית: כ-7% בשנה בחינוך הקדם יסודי, כ-3% בשנה בחט"ב וכ-2% בשנה בחטע. כתוצאה מתמורות אלו, ישראל נמצאת בין המדינות בהן השכר הטיפיקאלי הריאלי גדל הכי הרבה בשנים האלה: מקום ראשון מבחינת אחוז הגידול השנתי הממוצע בחינוך הקדם יסודי ובחט"ב ומקום שלישי בחטיבה העליונה. בחינוך היסודי גדל השכר הריאלי של מורה בישראל ב-0.9% בשנה.

באותה תקופה, אחוז הגידול השנתי הממוצע של השכר הטיפיקאלי היה שלילי בכל שלבי החינוך ב-OECD. במילים אחרות, בין השנים 2010 ל-2013, השכר הטיפיקאלי הריאלי ב-OECD ירד בממוצע.

ב. שכר בפועל

לוח 1.4: ההשוואה בין שכר בפועל ב-PPP בישראל וב-OECD ב-2013, לפי קבוצות גיל ומין

חטיבה עליונה	חטיבת ביניים	חינוך יסודי	חינוך קדם יסודי		
34,527	35,949	36,394	34,581	סה"כ 25-64	ישראל
-	26,985	27,592	26,291	25-34	
-	42,752	44,970	41,583	55-64	
-	36,766	36,321	-	גברים	
-	35,735	36,405	34,596	נשים	
47,702	43,626	41,248	37,798	25-64 סה"כ	
40,216	36,619	34,702	32,802	25-34	
57,449	51,791	48,890	46,036	55-64	
50,928	45,370	42,780	39,120	גברים	
49,300	44,329	41,872	39,479	נשים	

מקור: EAG 2015, Table D3.4, p.444

בכל שלבי החינוך, השכר בפועל בישראל נמוך מזה שב-OECD. בישראל כמו ב-OECD, השכר בפועל של מורים בני 25-34 נמוך מזה של מורים בני 55-64, אבל ההבדל גדול יותר בישראל (כ-37-39% מול כ-29-30% ב-OECD). היחס בין קבוצת הגיל המבוגרת לקבוצת הגיל הצעירה, גדול יותר בישראל מאשר ב-OECD, גידול בשכר של כ-60% בישראל בין קבוצות הגיל לעומת 40% ב-OECD. נתון זה מצביע על צמיחת השכר בפועל ברבות השנים. צמיחה זו נובעת הן מקידום הותק והן מגורמים נוספים המשפיעים על שכר המורה בישראל

גורמים רבים משפיעים על נתוני השכר של המורים, בהתאם להעסקתו ותפקידו של המורה בפועל. ביניהם ניתן להזכיר בין היתר את רמת ההשכלה, ממוצע ותק הוראה, ממוצע ותק לשכר, העסקה בתנאי רפורמה, גיל גמולי השתלמות, דרגה, גמול חינוך, גמול ריכוז מקצוע והכשרות / שכבה / מעבדה / בטחון / זהירות בדרכים, גמול כפל תואר, מענק יובל, גמול פיצול, חוזים אישיים ועוד.

ההשוואה בשכר המורים בין נשים וגברים מראה שבישראל אין כל הבדל בשכר המורה ביסודי ובחט"ב גברים מרוויחים כ- 3% יותר מנשים. הסיבות לכך כוללות את ממוצע וותק לשכר בקרב הגברים הגבוה ב- 1.5 שנים לעומת נשים וממוצע הגיל בקרב מורים גדול בשנתיים לעומת ממוצע גיל המורות. גורם נוסף המשפיע על שכר המורים הינו מרכיב ההשכלה האקדמית בו מחזיק המורה: שיעור גברים בעלי השכלה אקדמית בעלי תואר שני ומעלה מהווה 40% בחטיבת הביניים לעומת 37% מקרב הנשים.

ממוצע שכר הגברים ב-OECD גבוה בממוצע בכ 2% מאשר שכרן של הנשים.

מספר המורים שעבדו בשלב חינוך קדם יסודי (46), נמוך מדי בכדי לחשב עלויות שכר ולבצע השוואות סטטיסטיות מובהקות.

לוח 1.5 מציג את היחס בין השכר בפועל לשכר הסטטוטורי המדווח למורה עם הכשרה טיפיקאלית ו- 15 שנות ותק. יחס זה מגלה כי ממוצע השכר בפועל הניתן למורים בישראל גבוה מהשכר הסטטוטורי, המשמש בסיס להשוואת השכר בין המדינות. הסיבות לכך הן התוספות הגבוהות והמגוונות הניתנות למורה בישראל, ממוצע וותק גבוה יותר בשכר הממוצע הקיים ותארים מתקדמים המשפיעים על השכר.

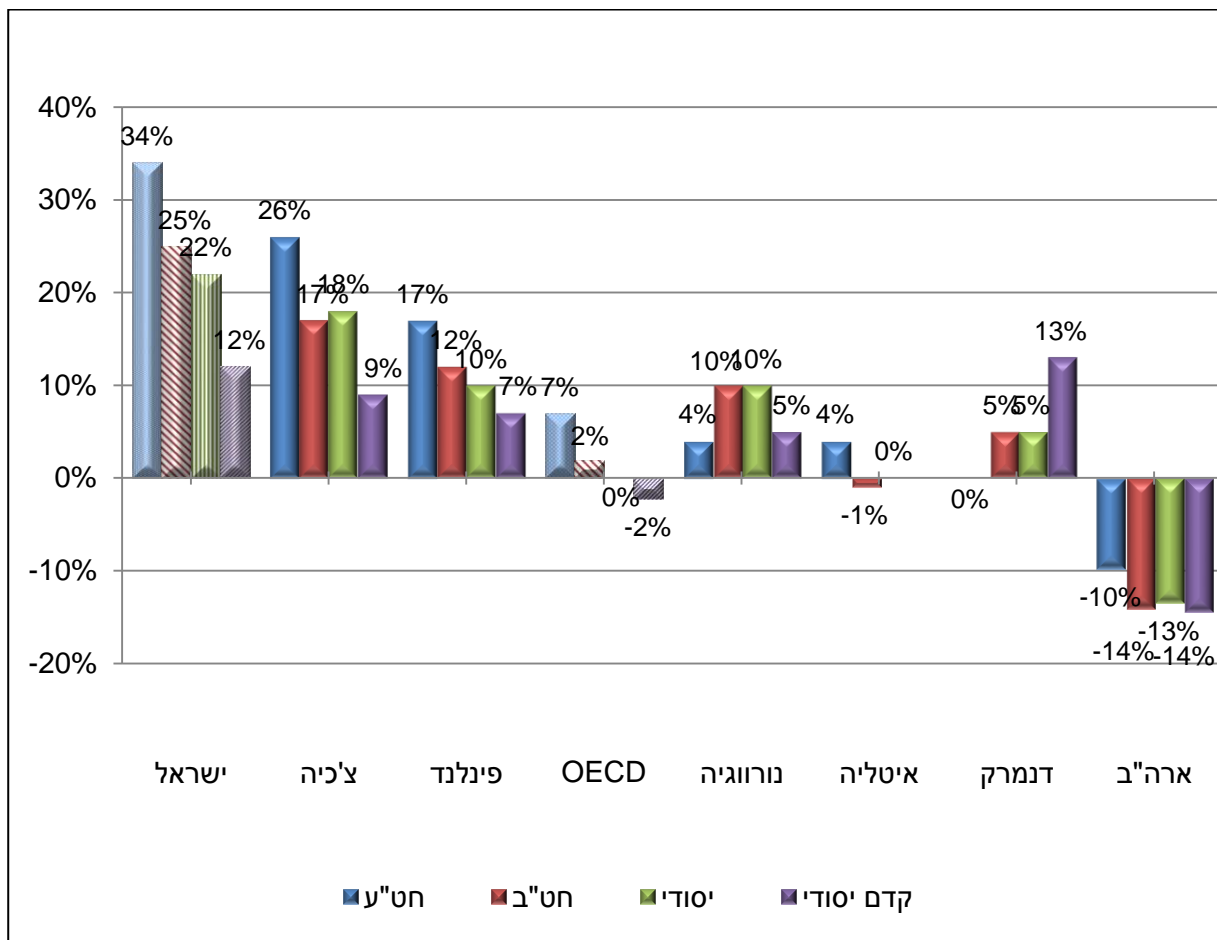
הלוח מראה כי השכר בפועל בישראל גבוה ביחס לשכר הסטטוטורי בין 12% (גני ילדים) ל 34% בחט"ע. לעומת זאת, קיימות מדינות כמו ארה"ב וגרמניה שבהן השכר בפועל נמוך מהשכר הסטטוטורי. הפערים בין שני סוגי השכר בממוצע ה-OECD נעים בין 2%- ל 7%.

לוח 1.5: יחס בין ממוצע השכר בפועל של כלל המורים לבין השכר הסטטוטורי של מורה עם 15 שנות ותק והכשרה טיפיקאלית, במחירי PPP

שכר בפועל	קדם יסודי	יסודי	חט"ב	חט"ע	
שכר בפועל	34,581	36,394	35,949	34,527	ישראל שכר סטטוטורי 15 שנות ותק היחס בין שכר בפועל לסטטוטורי 15 שנה
שכר סטטוטורי 15 שנות ותק	30,960	29,869	28,715	25,681	
	112%	122%	125%	134%	
שכר בפועל	37,798	41,248	43,626	47,702	OECD שכר סטטוטורי 15 שנות ותק היחס בין שכר בפועל לסטטוטורי 15 שנה
שכר סטטוטורי 15 שנות ותק	38,653	41,245	42,825	44,600	
	98%	100%	102%	107%	
שכר בפועל	33,379	33,379	35,757	38,675	איטליה שכר סטטוטורי 15 שנות ותק היחס בין שכר בפועל לסטטוטורי 15 שנה
שכר סטטוטורי 15 שנות ותק	33,230	33,230	36,207	37,221	
	100%	100%	99%	104%	
שכר בפועל	49,800	51,334	52,343	54,083	ארה"ב שכר סטטוטורי 15 שנות ותק היחס בין שכר בפועל לסטטוטורי 15 שנה
שכר סטטוטורי 15 שנות ותק	58,202	59,339	60,965	59,948	
	86%	87%	86%	90%	
שכר בפועל	60,618	60,618	66,510	72,521	גרמניה שכר סטטוטורי 15 שנות ותק היחס בין שכר בפועל לסטטוטורי 15 שנה
שכר סטטוטורי 15 שנות ותק	63,221	63,221	68,698	73,644	
	96%	96%	97%	98%	
שכר בפועל	45,867	55,305	56,025	62,390	דנמרק שכר סטטוטורי 15 שנות ותק היחס בין שכר בפועל לסטטוטורי 15 שנה
שכר סטטוטורי 15 שנות ותק	45,724	52,672	53,431	54,979	
	100%	105%	105%	113%	
שכר בפועל	43,082	48,923	48,923	52,072	נורווגיה שכר סטטוטורי 15 שנות ותק היחס בין שכר בפועל לסטטוטורי 15 שנה
שכר סטטוטורי 15 שנות ותק	40,882	44,538	44,538	50,289	
	105%	110%	110%	104%	
שכר בפועל	31,907	43,538	47,898	54,128	פינלנד שכר סטטוטורי 15 שנות ותק היחס בין שכר בפועל לסטטוטורי 15 שנה
שכר סטטוטורי 15 שנות ותק	29,857	39,701	42,877	46,284	
	107%	110%	112%	117%	
שכר בפועל	18,557	21,479	21,426	23,032	צ'כיה שכר סטטוטורי 15 שנות ותק היחס בין שכר בפועל לסטטוטורי 15 שנה
שכר סטטוטורי 15 שנות ותק	17,099	18,273	18,273	18,273	
	109%	118%	117%	126%	
שכר בפועל	36,440	36,120	42,702	46,864	צרפת שכר סטטוטורי 15 שנות ותק היחס בין שכר בפועל לסטטוטורי 15 שנה
שכר סטטוטורי 15 שנות ותק	33,500	33,500	36,589	36,897	
	109%	108%	117%	127%	

מקור: עיבודים של אגף א' כלכלה וסטטיסטיקה EAG 2015, D3.1a, p.440-441, D3.4, p.444

תרשים 1.1: היחס בין ממוצע השכר בפועל לבין השכר הסטטוטורי של מורה עם 15 שנות ותק והכשרה טיפיקאלית, במחירי PPP.

מקור: EAG 2015, Tables D3.4 p.444, D3.1a, p.440-441

בישראל שכר המורה בפועל גדול משכר הסטטוטורי עבור מורה עם 15 שנות ותק, כפי שהוא מחושב לפי הגדרות ה-OECD. הטווח נע בין 12% בחינוך הקדם יסודי לבין 34% בחטיבה העליונה.

השוני בין שני חישובי השכר נובע ממרכיבי שכר שאינם כלולים בחישוב הסטטוטורי בהתאם להגדרות (גמולים מיוחדים, תוספת אם, מענק יח"א, ממוצע ותק גבוה מ-15 שנה ועוד) ומשולמים בשכר בפועל. במדינות האחרות טווח זה קטן יותר ולעיתים אף שלילי.

לוח 1.6: היחס בין ממוצע השכר בפועל* של מורה במשרה מלאה לשכר הממוצע של עובדים במשק בעלי השכלה דומה (כולל מדינות המשוות להשכלה השלישנית) בגיל 25-64 (2013)

מדינה	קדם יסודי	יסודי	חט"ב	חט"ע
ישראל - שכר בפועל*	0.91	0.96	0.95	0.91
דירוג ישראל במדד זה ביחס למדינות ה-OECD והמדינות המדורגות לפניה	3	3	4	5
	לוקסמבורג ובלגיה הפלמית	לוקסמבורג ודנמרק	לוקסמבורג דנמרק וצרפת	לוקסמבורג בלגיה שווייץ וצרפת
ישראל – שכר המורים המועסקים בתנאי הרפורמות בלבד **	0.94	0.96	1.04	1.10
ישראל - שכר סטטוטורי, 15 שנות ותק והכשרה טיפיקאלית	0.81	0.79	0.76	0.68
OECD	0.76	0.79	0.82	0.85
ארה"ב	0.65	0.67	0.68	0.71
איטליה	0.63	0.63	0.67	0.73
גרמניה	-	-	-	-
דנמרק	0.82	0.99	1.01	0.83
ניו-זילנד	-	-	-	-
פינלנד	0.73	0.74	0.81	0.91
צ'כיה	-	0.52	0.52	0.56
צרפת	0.84	0.84	0.99	1.08

מקור: עיבוד מאגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, EAG 2015, Table D3.2a, p.442

* השכר בפועל למשרה מלאה מחושב על כלל המורים המועסקים ב-90% משרה ומעלה לפי הגדרת ה-OECD, הן בתנאי הרפורמות והן במתכונת הישנה.
 ** השכר ברפורמות הינו הממוצע בפועל של המורים שנכנסו לאופק חדש/ עוז לתמורה בלבד ועובדים מ-90% משרה ומעלה.

לרמת השכר של מורים יש השפעה לא רק על ההוצאה לתלמיד, אלא גם על המוטיבציה של תלמידי השכלה גבוהה לפנות להוראה כמקצוע. מוטיבציה זאת מושפעת מהשכר שהם יכולים לקבל בהוראה בהשוואה לרמת השתכרותם במקצועות אחרים - השכר האלטרנטיבי העומד בפניהם.

לעניין זה, נשווה את היחסים בין ממוצע השכר בפועל של מורה במשרה מלאה לשנת 2013 ושכר המורים ברפורמה לבין השכר הממוצע של סך בעלי השכלה דומה (בישראל, תואר ראשון) שעבדו במשרה מלאה במשק בכללו.

בסיס ההשוואה הנהוג ב-OECD של "שכר מורה במשרה מלאה בעל 15 שנות ותק" לממוצע של בעלי השכלה שלישונית יוצרת עיוות עבור ישראל היות ומורה עם 15 שנות ותק ושכר בסיסי, קטן מממוצע השכר הקיים עבור מורים בישראל. באנגליה לדוגמא, שיא הותק הוא 10 שנה ו-"שכר למורה עם - 15 שנות ותק" משקף שכר קרוב לשיא השכר. לעומת זאת בישראל, בה הותק המקסימלי הוא 36 שנה, השכר הסטטוטורי המדווח ל- 15 שנות ותק, מהווה רק את הבסיס המשותף למרבית המורים. תוספות אחרות כמו גמולים מיוחדים, תוספות אם, מענק יוח"א, גמול ניהול ועוד, שרק חלק מהמורים מקבל, מגדילות את השכר בתוספת גדולה יחסית, עד כשליש מהשכר הכולל ואינן מוצגות כלל בדו"ח. יוצא מכך ששכר למורה עם 15 שנות ותק לא מהווה אף את ממוצע השכר של המורים.

האינדיקטור הבוחן את השכר בפועל ביחס למשק המקומי והופך להיות אחד האינדיקטורים המובילים והחשובים לבחינת שכר המורים. ממוצע שכר המורים בפועל, ביחס לעובדי המשק בעלי תואר אקדמאי בגילאי 25-64 מתאר את כוח הקנייה של המורים ביחס לעובדים מקבילים באותה מדינה.

נתוני שנת 2013 המובאים בלוח 1.6 מראים כי שכר המורים בפועל ביחס לבעלי תואר מכלל המשק הישראלי (בטרם יישום מלא של רפורמות אופק חדש ועוז לתמורה), גבוה בכל שלבי החינוך לאותו יחס בממוצע מדינות ה-OECD.

בחלק מהמדינות יחס זה הרבה יותר נמוך, לדוגמא, בארה"ב מורה ביסודי משתכר 67% משכר עמיתו האקדמאי שאינו מורה, באיטליה 63% ובצ'כיה 52%.

בישראל היחס של השכר בפועל יותר גבוה בכל שלבי החינוך מיחס השכר הסטטוטורי של מורה עם הכשרה טיפיקאלית ו- 15 שנות ותק (ההבדל נע בין 0.1 בחינוך הקדם יסודי ל- 0.23 בחטיבה העליונה).

ניתן לראות כי השכר בפועל של המורים ברפורמות דומה לשכר הממוצע במשק ביחס לעובד במשק עם אותה השכלה, ואף גבוה יותר בחינוך העל-יסודי. בישראל, בחינוך היסודי, יחס השכר בפועל של המורים ברפורמות זהה ליחס השכר בפועל של כל המורים. הסיבה לכך היא שכמעט כל המורים (91%) בשלב חינוך זה עברו לרפורמה אופק חדש.

לוח 1.7: היחס בין ממוצע השכר בפועל* של מורה במשרה מלאה לשכר הממוצע של בעלי השכלה דומה או שלישונית באותה קבוצת הגיל במשק (2013)

קבוצת הגיל	קדם יסודי	יסודי	חטיבות ביניים	חטיבות עליונות
25-64	0.91	0.96	0.95	0.91
25-34	0.92	0.96	0.94	-
35-44	0.74	0.79	0.78	-
45-54	0.85	0.91	0.87	-
55-64	0.89	0.96	0.92	-
25-64	0.76	0.79	0.82	0.85
25-34	0.83	0.86	0.90	0.93
35-44	0.75	0.77	0.80	0.83
45-54	0.72	0.75	0.77	0.79
55-64	0.74	0.77	0.80	0.82

מקור: עיבוד מאגף א' כלכלה וסטטיסטיקה - EAG 2015, Table D3.2.a, (web)

* השכר בפועל למשרה מלאה מחושב על כלל המורים העובדים לפי הגדרת ה-OECD מ-90% משרה ומעלה, הן המועסקים בתנאי הרפורמות והן המורים המועסקים במתכונת הישנה.

בכל שלבי החינוך, היחס בין השכר בפועל של המורים בישראל לשכר הממוצע של בעלי השכלה דומה גבוה מאותו יחס של ממוצע השכר ב-OECD פרט מאשר בקבוצת הגיל 35-44 שבה היחס דומה בישראל לזה של ה-OECD או נמוך יותר.

ההשוואה בין קבוצות הגיל מראה כי בישראל וב-OECD קיימת ירידה ביחס זה בקבוצת הגיל 35-44 לעומת קבוצת הגיל הקודמת (ירידה זו ב-OECD קיימת גם בקבוצת הגיל הבאה). אחד ההסברים לכך הוא כי השכר בפועל באוכלוסייה בשתי קבוצות הגיל 35-44 ו-45-54 עולה מהר יותר משכר מורה בפועל באותן קבוצות הגיל.

מורים מבוגרים (55-64) מתוגמלים ב-OECD פחות לעומת בני גילם במדינה מאשר הצעירים (25-34). כלומר, שכר המורים לפי ממוצע מדינות ה-OECD, צומח בקצב נמוך יותר ולכן נשחק באופן יחסי. בישראל לעומת זאת יחס השכר בין מורים לחבריהם במשק נשמר בשתי קבוצות הגיל של הצעירים והמבוגרים.

עובדה זו מצמצמת את פערי השכר בין מורה בישראל למורה ממוצע מה-OECD בקבוצת הגיל המבוגרת יותר.

לוח 1.8: שכר לשעת עבודה ממוצעת לפי הסכמי העבודה במחירי PPP - שכר סטטוטורי ושכר בפועל, 2013

שכר לשעה סטטוטורי 15 שנה				
חט"ע	חט"ב	יסודי	גני ילדים	
31.7	29.2	24.4	29.4	ישראל
27.8	26.5	25.8	24.3	ממוצע OECD
114%	110%	95%	121%	יחס לשכר שעת מורה ישראל / OECD
שכר בפועל				
חט"ע	חט"ב	יסודי	גני ילדים	
42.6	36.5	29.7	32.8	ישראל
29.8	27.0	25.8	23.8	ממוצע OECD – לפי <u>הסכמי עבודה</u>
143%	135%	115%	138%	יחס לשכר שעת מורה ישראל / OECD
שכר בפועל				
חט"ע	חט"ב	יסודי	גני ילדים	
42.6	36.5	29.7	32.8	ישראל
42.0	37.2	34.5	29.9	ממוצע OECD – לפי <u>שעות נוכחות</u> בבית הספר
101%	98%	86%	110%	יחס לשכר שעת מורה ישראל / OECD

מקור: עיבודים מאגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך מתוך: EAG 2015, Table D3.1.a, p.440-441; Table D3.4, p.444; Table D4.1, p.458

השעות והשכר הסטטוטורי ששימשו את התחשיב של שכר שעת עבודה בישראל הינם ממוצע משוקלל על-פי מספר משרות מלאות של מורים ברפורמות 'אופק חדש' ו'עוז לתמורה' בשנת 2013, יחד עם משרות מורים שאינן ברפורמות. השכר הוא שנתי.

שכר לשעת עבודה של מורה בישראל גדול יותר לעומת מורה ממוצע ב-OECD. הסיבה לכך היא כי מספר שעות העבודה הנדרשות ממורה בישראל בכפוף להסכמי העבודה, הינו נמוך יותר מאשר מספר השעות הנדרשות למשרת מורה ב-OECD. לדוגמא בחינוך הקדם יסודי, על פי השכר הטיפיקאלי יחס השכר השנתי בין ישראל לממוצע ה-OECD עומד על 80% (לוח 1.2) אך אם נשקלל את שעות העבודה השנתיות (1,054 שעות לעומת 1,588) נקבל כי ערך שעת עבודה בגן בישראל גבוה ב-21% מזה של ה-OECD וקרוב לכ-30 דולר לשעה.

בישראל שכר לשעה סטטוטורית גבוה יותר מאשר ב-OECD בכל שלבי החינוך למעט החינוך היסודי (10% בחט"ב, 14% בחט"ע ו-21% יותר בגני ילדים). בחינוך היסודי, השכר הסטטוטורי לשעת עבודה נמוך ב-5% מזה של ה-OECD.

שעות העבודה הסטטוטוריות נכללות **בהסכם העבודה ותנאי העסקה** בין המעסיק למורים. בישראל, מספר שעות הנוכחות של מורה בבית הספר ומספר שעות עבודתו לפי הסכמי השכר, הינם זהים. כתוצאה מכך, שכר שעת העבודה בפועל בכלל שלבי החינוך בישראל גבוה מאשר ב-OECD. מורה בישראל מרוויח לשעת עבודה בפועל, לפי הסכמי השכר, בין 15% ל- 43% יותר לעומת שכרו לשעה בפועל של מורה ממוצע ב-OECD.

ההשתכרות לשעת עבודה לפי **שעות הנוכחות הנדרשות** בבית הספר הינה בהשוואה למדינות המדווחות באופן זה. יחס השכר לשעת נוכחות בבית הספר בישראל לממוצע שכר שעת עבודה ב-OECD קטן בכל שלבי החינוך לעומת חישוב יחס זה לפי הסכם העבודה ותנאי העסקה.

לדוגמא; מורה בחט"ב תשתכר \$PPP 36.5 לשעה לפי הסכם שכר המגדיר גם את שעות העבודה שעליה להיות נוכחת בבית הספר. מורה בחט"ב ב-OECD נדרשת לעבוד יותר שעות על-פי הסכם השכר שלה ולכן המורה בישראל תרוויח לשעה בפועל 15% יותר. שיעור זה ישתנה אם נחשב רק את שעות הנוכחות של המורה הממוצעת ב-OECD המלמדת בחט"ב, כך שתרוויח כ- 2% יותר מהמורה בישראל.

ג. שינויים ופוטנציאל הצמיחה בשכר

בתת פרק זה נציג:

1. השינוי בשכר הריאלי של המורים משנת 2005.
2. השינוי בשכר של מורה טיפיקאלי המבוסס על התקדמות הותק בלבד.
3. היחס בין השכר המקסימלי לשכר המינימלי:
השכר המינימלי: שכר מורה בעל השכלה מינימלית (Ba), הכשרה מינימלית (ללא גמולי השתלמות) וותק מינימלי.
השכר המקסימלי: שכר מורה בעל השכלה מקסימלית (דוקטורט), הכשרה מקסימלית (מקסימום גמולי השתלמות) וותק מקסימלי (36 שנים).

לוח 1.9: השינויים בשכר הריאלי של מורה במשרה מלאה בעל 15 שנות ותק והכשרה טיפיקאלית בין השנים 2005 ו-2013.

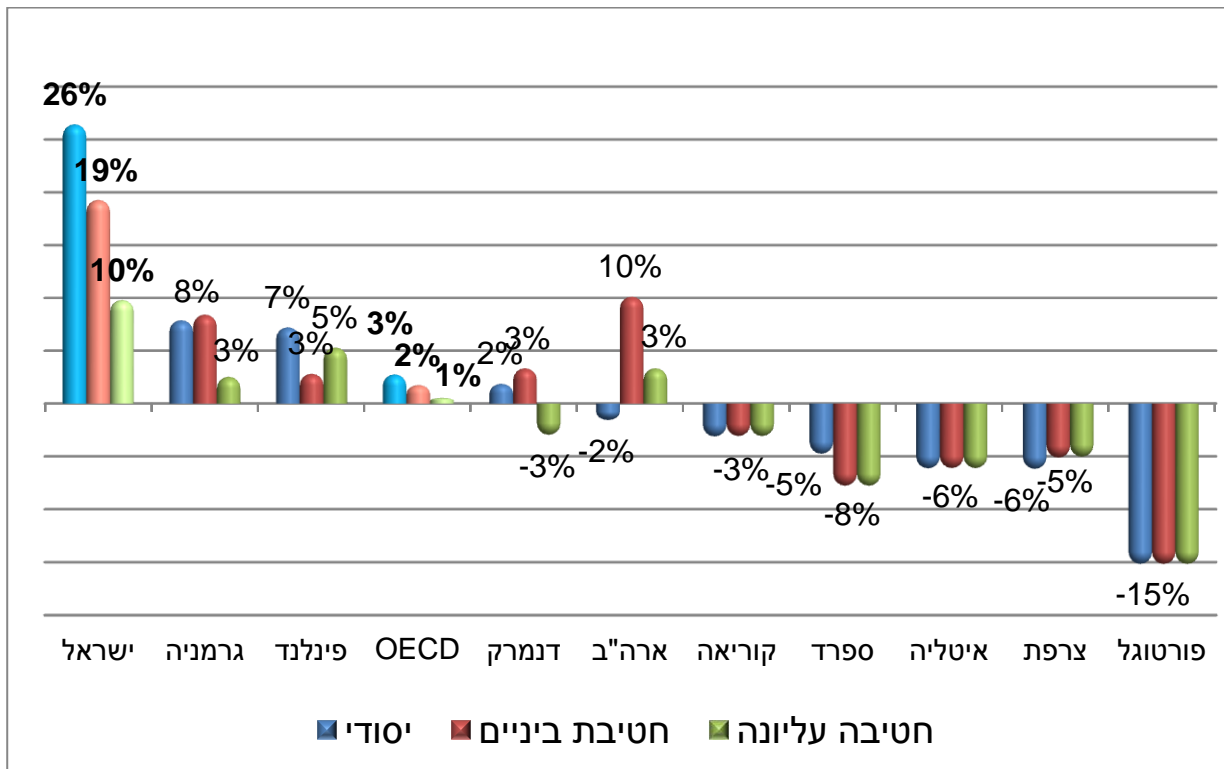
מדינה	קדם יסודי	יסודי	חטיבת ביניים	חטיבה עליונה
ישראל	31%	26%	19%	10%
OECD	3%	3%	2%	1%
איטליה	-6%	-6%	-6%	-6%
ארה"ב	20%	-2%	10%	3%
גרמניה	-	8%	8%	3%
דנמרק	-3%	2%	3%	-3%
ניו-זילנד	-	-	-	-
ספרד	-5%	-5%	-8%	-8%
פורטוגל	-15%	-15%	-15%	-15%
פינלנד	6%	7%	3%	5%
צ'כיה	-	-	-	-
צרפת	-6%	-6%	-5%	-5%
קוריאה	-	-3%	-3%	-3%

מקור: EAG 2015, Table D3.5a, p.445

שכר המורים בישראל גדל באופן משמעותי בעשור האחרון. בעוד השכר הממוצע ב- OECD שומר על ערכו, בישראל ניכרת צמיחת שכר בעיקר כתוצאה מהרפורמות בחינוך והסכמי שכר שנקבעו. במרבית מדינות ההשוואה אנו עדים לירידה ריאלית בשכר המורים באותן שנים.

שכר המורים עם הכשרה טיפיקאלית ו- 15 שנות ותק גדל בין השנים 2005-2013 בכ- 31% בחינוך הקדם יסודי, 26% בחינוך היסודי, 19% בחטיבות הביניים ו- 10% בחטיבה העליונה. ישראל נמצאת במקום השני (מתוך 24 מדינות) בשיעור הגידול בשכר הגננות בחינוך הקדם יסודי, במקום השלישי (מתוך 29 מדינות) בחינוך היסודי ובחטיבות הביניים, ובמקום השביעי בחטיבה העליונה (מתוך 28 מדינות), בה רפורמת עוז לתמורה ייושמה בכרבע מהמורים בשלב חינוך זה.

תרשים 1.2 שינויים בשכר המורים הריאלי עם הכשרה טיפיקאלית ו- 15 שנות ותק בכל שלבי החינוך בין 2005 ל- 2013 במחירי PPP

מקור: EAG 2015, Table D3.5a, p.445

מלוח 1.9 ותרשים 1.2 אנו עדים לגידול משמעותי בשכר המורים הריאלי בשנים האחרונות. לפי תרשים 1.2 ניתן לראות כי ברוב מדינות ההשוואה חלה ירידה בשכר המורים לפחות באחד משלבי החינוך או יותר בתקופה הזאת.

לוח 1.10: אופק צמיחת שכר מורה מתחיל בעל הכשרה טיפיקאלית ביחס למורה בשיא הותק

יחס השכר הגבוה לעומת השכר הנמוך	גני ילדים	יסודי	חטיבת ביניים	חטיבה עליונה
ישראל	2.57	2.62	2.21	2.08
OECD	1.64	1.66	1.65	1.66
איטליה	1.47	1.47	1.50	1.57
ארה"ב	1.67	1.61	1.52	1.57
גרמניה	-	1.31	1.32	1.38
דנמרק	1.14	1.15	1.16	1.19
ניו-זילנד	-	1.49	1.50	1.52
ספרד	1.41	1.41	1.41	1.41
פורטוגל	1.86	1.86	1.86	1.86
פינלנד	1.08	1.30	1.30	1.32
צ'כיה	1.10	1.22	1.22	1.22
צרפת	1.81	1.81	1.74	1.73
קוריאה	2.79	2.79	2.80	2.80

מקור: EAG 2015, Table D3.3, p.443

אופק השכר בישראל למורה בשיא הותק עם הכשרה טיפיקאלית הוא פי 2 לפחות לעומת שכר של מורה מתחיל. בדנמרק לשם השוואה, רמת השכר הגבוהה הינה כ- 14-19% יותר משכר מורה מתחיל. מורה מתחיל בישראל עשוי להכפיל את שכרו במהלך תקופת עבודתו באמצעות קידום ותק בלבד וההכשרה האופיינית למורים.

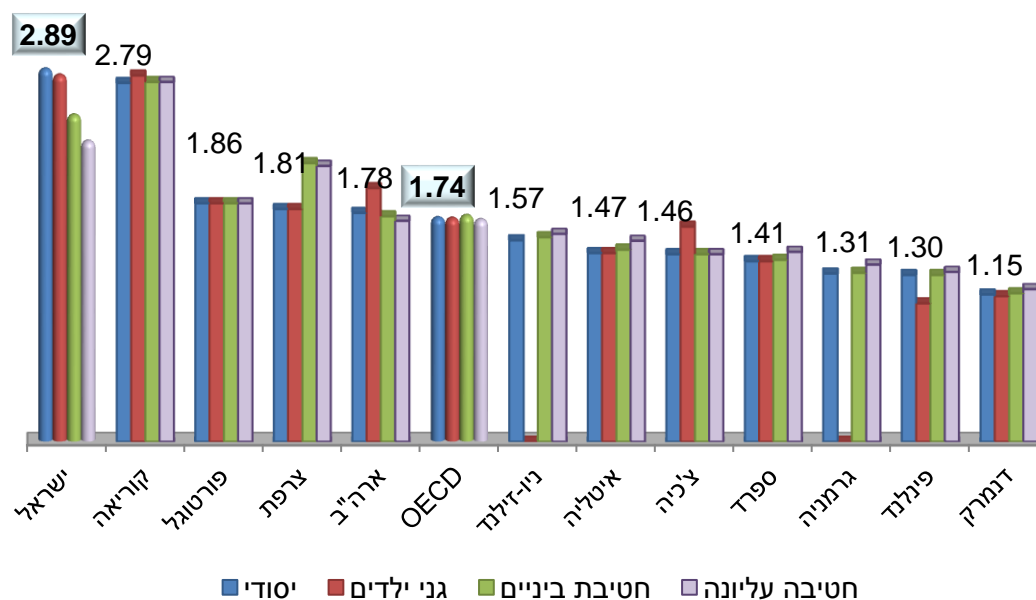
היתרון היחסי של מערכת החינוך היא בכך שיש בידה יכולת לשמר ולטפח את המורים באמצעות סולם דרגות שכר גבוה שמתגמל עבור ותק והשכלה. קוריאה הינה המדינה היחידה מתוך מדינות ההשוואה שאופק השכר המקסימלי הינו גבוה יותר מאשר בישראל ועומד על פי 2.8 משכרו של מורה מתחיל בכל שלבי החינוך.

לוח 1.11: השוואת השכר הסטטוטורי המינימלי מול השכר המקסימלי ב-2013

מדינה	קדם יסודי	יסודי	חטיבת ביניים	חטיבה עליונה
ישראל	2.85	2.89	2.54	2.33
OECD	1.73	1.74	1.75	1.72
איטליה	1.47	1.47	1.50	1.57
ארה"ב	1.97	1.78	1.76	1.72
גרמניה	-	1.31	1.32	1.38
דנמרק	1.14	1.15	1.16	1.19
ניו-זילנד	-	1.57	1.59	1.62
ספרד	1.41	1.41	1.42	1.48
פורטוגל	1.86	1.86	1.86	1.86
פינלנד	1.08	1.30	1.30	1.32
צ'כיה	1.68	1.46	1.46	1.46
צרפת	1.81	1.81	2.17	2.15
קוריאה	2.85	2.79	2.80	2.80

מקור: EAG 2015, Table D3.6 (web)

תרשים 1.3: השוואת השכר הסטטוטורי המינימלי מול השכר המקסימלי ב-2013 לפי חינוך

מקור: EAG 2015, Table D3.6 (web)

השכר המינימאלי הוא השכר של מורה מתחיל עם הכשרה מינימלית - BA והשכר המקסימלי הוא השכר של מורה ד"ר בשיא הדרגות ובשיא הותק, כלומר מורה בדרגה 9 עם 36 שנות ותק. השינוי בגובה השכר במהלך הקריירה של עובדי הוראה נובע מוותק, הכשרה מקצועית ומרמת השכלה. הגידול בשכר מעודד את הכשרת המורים במערכת, משמר ומעצים את עובדי ההוראה לאורך השנים.

בין כל המדינות החברות ב-OECD, ישראל מדורגת במדד הגידול בשכר הסטטוטורי ממינימום למקסימום בין המקומות השני והשלישי כאשר לפניה קוריאה ומקסיקו.

פרק 2: תלמידים ותשומות בישראל בהשוואה ל-OECD

כלל הנתונים המדווחים בפרק זה כוללים את החינוך הממלכתי הרשמי בלבד ואינם כוללים את החינוך המוכר שאינו רשמי, החינוך החרדי, החינוך המיוחד וללא ערביי מזרח ים. השעות המדווחות הינן ממוצע משוקלל של תוכנית הלימוד השונות של המגזרים יהודי, ערבי, בדואי ודרוזי ושל הפיקוח הממלכתי והממלכתי דתי, לפי שיעורם באוכלוסייה. עבור שעות יוח"א הוספו כ-1.5 שעות בממוצע לכיתה ביסודי כשעות חובה גמישות מעבר למערכת הלימודים המחייבת לפי חוזר מנכ"ל. כל הנתונים המופיעים בפרק זה הם שנתיים.

מרבית תלמידי ישראל לומדים שישה ימים בשבוע, כשליש מהתלמידים לומדים חמישה ימים בשבוע, כאשר תכניות הלימודים זהות אך פרושות באופן שונה.

א. מספר שעות לימוד חובה

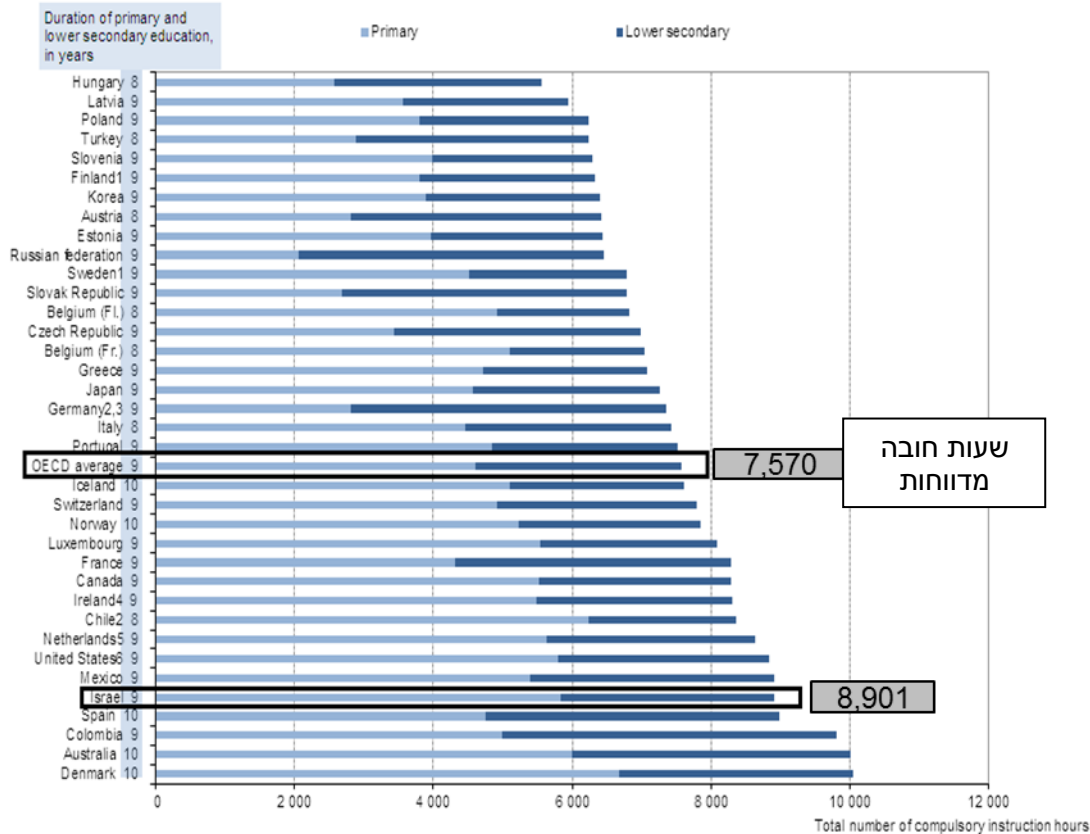
תרשים 2.1 מפרט את ממוצע סך שעות לימוד החובה המצטברות לתלמיד לאורך השנים, בכל המדינות החברות ב-OECD. ממוצע הגילאים נע בין 6 בתחילת היסודי ו 15 בסיום חטיבת הביניים. בחלק מהמדינות, התלמידים מתחילים את החינוך היסודי מגיל 5 או 7 ובמדינות אחרות מסיימים את חטיבת הביניים בגיל 14 או 16.

סך השנים בתקופה זו נעה בין שמונה שנות לימוד במדינות כגון הונגריה, איטליה, בלגיה או אוסטריה ל-10 שנות לימוד במדינות כגון אוסטרליה, ספרד או נורווגיה. במרבית המדינות חברות ה-OECD, כמו גם ישראל, התלמידים לומדים תשע שנות לימוד מתחילת החינוך היסודי לסוף החטיבת הביניים.

מתרשים זה עולה כי בהשוואה ליתר המדינות, מספר שעות הלימוד בישראל הוא הרביעי בגודלו מתוך מדינות ה-OECD (קולומביה שנמצאת בתרשים לא מדינה חברה בארגון).

תרשים 2.1: מספר שעות הלימוד החובה בתוכניות הלימודים ביסודי ובחט"ב (2015)

Chart D1.1.
Compulsory instruction time in general education (2015)
In primary and lower secondary education

מקור: EAG 2015, chart D1.1, p.402; Table D1.1, p.411-412

לוח 2.1 מראה את מספר **שעות הלימוד המיועדות**³ בישראל וב-OECD. מספר שעות הלימוד בישראל גבוה מאשר ממוצע שעות הלימוד ב-OECD (8,901 שעות מול 7,819 שעות). כך שבממוצע בתקופת לימודים זו, לומד תלמיד בישראל כ-3.3 ש"ש יותר בשנת לימוד. ראוי לציין שבסכימת השעות, נכללות שעות יום חינוך ארוך המהוות בממוצע כ-1.5 שעות בחינוך היסודי. מערכת החינוך בישראל מקצה יותר שעות גם בחינוך היסודי וגם בחט"ב בהשוואה ל-OECD.

בשונה ממדינות ה-OECD, במערכת החינוך בישראל אין שעות לימוד מיועדות. כלומר, אין פער בישראל בין מספר שעות לימוד חובה ומספר שעות לימוד מיועדות. לעומת זאת, בממוצע מדינות ה-OECD פער זה עולה לכ-250 שעות לאורך כל שנות הלימוד בשלבי החינוך יסודי וחט"ב.

³ שעות אורך שבית הספר מציע אך הן אינן חובה במסגרת תכנית הלימודים המחייבת

לוח 2.1: שעות הלימוד המיועדות בישראל ובממוצע ה-OECD לפי שלב חינוך (2015)

שלב חינוך	סה"כ שעות לימוד ב-OECD	סה"כ שעות לימוד בישראל	הפרש שעות
סה"כ	7,819	8,901	1,081
חינוך יסודי	4,801	5,831	1,030
חטיבת ביניים	3,018	3,070	52

מקור: מבוסס על נתוני EAG 2015, Table D1.1, p.411-412

חישוב שעות הלימוד

מספר שעות לימוד בשנה חושב לפי הנוסחה הבאה:

מס' שעות שנתיות = מס' שעות ביום X אורך שעת לימוד פרונטאלית X מס' ימי לימוד בשנה

$$\text{מס' שעות לימוד ליום} = \frac{\text{מס' ש"ש}}{\text{מס' ימי לימוד בשבוע}}$$

לדוגמא, חישוב שעות בגיל 10 (כיתה ה'):

$$\text{מס' שעות לימוד ליום} = 34.20 / 6 = 5.70$$

ומספר שעות שנתיות:

$$996 = 5.70 \times 0.7833 \times 219$$

החישוב הזה נכון לכל גיל (לוח D1.4) באתר ה-OECD. הנתונים המופיעים בלוח D1.1 ב-EAG 2015 הם ממוצע מתמטית של נתוני הגילאים הנכנסים לכל שלב חינוך.

משך שיעור בדקות

ממוצע משך השיעור בדקות הוא 47 דקות המחושב כממוצע משוקלל בין שיעורים בני 45 דק' ו-50 דק' כלומר משך שיעור בשעות: $47/60=0.783$
משך שעת לימוד = משך שעת הוראה.

לוח 2.2 מראה, במדינות הנבחרות, את מספר שעות הלימוד החובה בחינוך היסודי, בחטיבת הביניים ובחטיבה העליונה.

הלוח מציג את ממוצע השנתי בישראל בה לומדים יותר שעות בהשוואה ל-OECD. בחינוך היסודי, 972 שעות בישראל מול 804 ב-OECD ובחטיבת הביניים, 1,023 שעות מול 916 ב-OECD.

בכל שלבי החינוך לומדים בישראל יותר שעות מאשר בממוצע ה-OECD, ישראל נמצאת בין המדינות בהן מספר שעות לימוד החובה הוא בין הגבוהים. מתוך 32 מדינות, ישראל נמצאת במקום השלישי, בהשקעת שעות לימוד חובה בחינוך היסודי ובמקום החמישי בחטיבת הביניים.

נוסף לשעות לימוד חובה יש ב-OECD שעות לימוד שאינן חובה ומשקלן נמוך, כ-31 שעות בחינוך היסודי וכ-19 שעות בחטיבת הביניים בממוצע לשנה.

לוח 2.2: ממוצע שעות לימוד חובה* בשנה ובשבוע לפי שלב חינוך בשנת 2015

חטיבה עליונה		חטיבת ביניים		חינוך יסודי		
ש"ש	שעות שנתיות	ש"ש	שעות שנתיות	ש"ש	שעות שנתיות	
29.0	1,033	28.7	1,023	26.1	972	ישראל
-	-	25.2	916	21.8	804	OECD
28.8	1,038	28.1	1,011	26.9	967	ארה"ב
27.1	905	29.7	990	22.3	891	איטליה
-	-	24.1	906	18.7	703	גרמניה
-	-	-	1,120	-	954	דנמרק
-	-	-	-	-	-	ניו-זילנד
-	-	30.2	1,059	22.7	793	ספרד
22.8	805	25.0	892	22.5	806	פורטוגל
-	-	22.6	844	16.9	632	פינלנד
-	-	22.9	888	17.7	687	צ'כיה
28.8	1,036	27.5	991	24.0	864	צרפת
-	-	22.1	842	17.0	648	קוריאה

מקור: עיבוד אגף א' כלכלה וסטטיסטיקה מבוסס על EAG 2015, Table D1.1, p.411-412 & Table D1.2, p.413

*לא כולל שעות פרטניות.

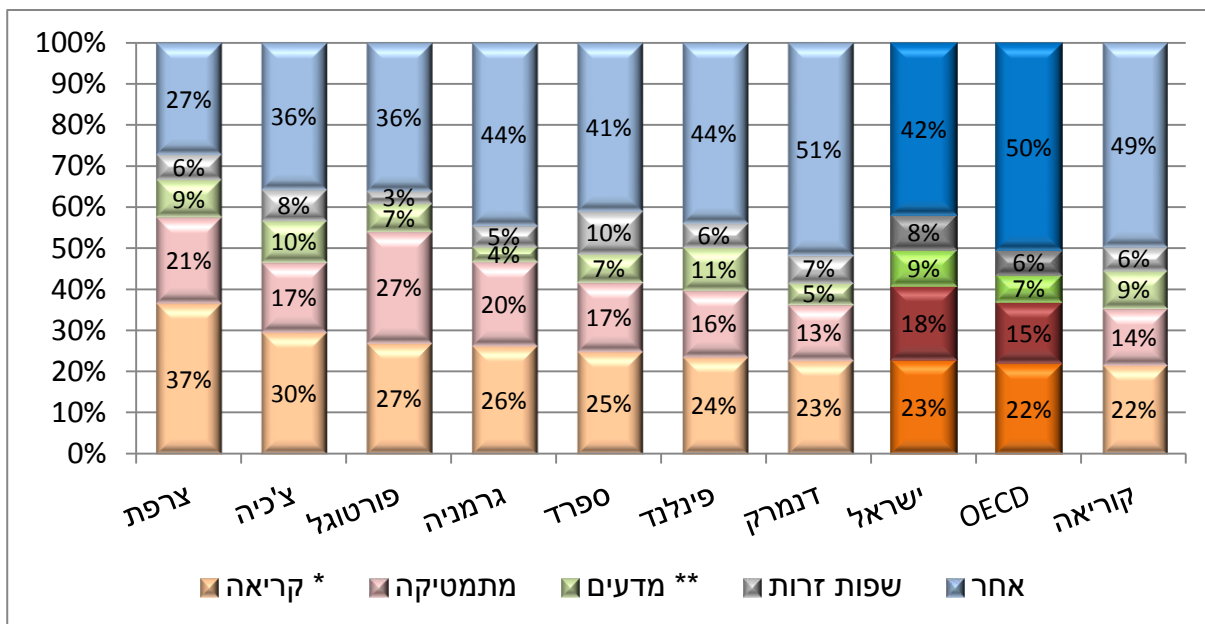
קיימים הבדלים גדולים בין המדינות מבחינת מספר שעות לימוד חובה בשבוע. לדוגמא, בחינוך היסודי, מספר ש"ש נע בין 16.9 שעות בפינלנד ל- 26.9 שעות בארה"ב.

בכל המדינות החברות בארגון, בחטיבות הביניים לומדים יותר שעות שבועיות מאשר בחינוך היסודי, למעט לוקסמבורג, בה לומדים יותר שעות בחינוך היסודי ובמדינות אוסטרליה, קנדה ושבדיה בהן מספר השעות השבועיות בחט"ב דומה לזה שבחינוך היסודי.

ב. הרכב שעות הלימוד החובה בשנה, לפי מקצועות

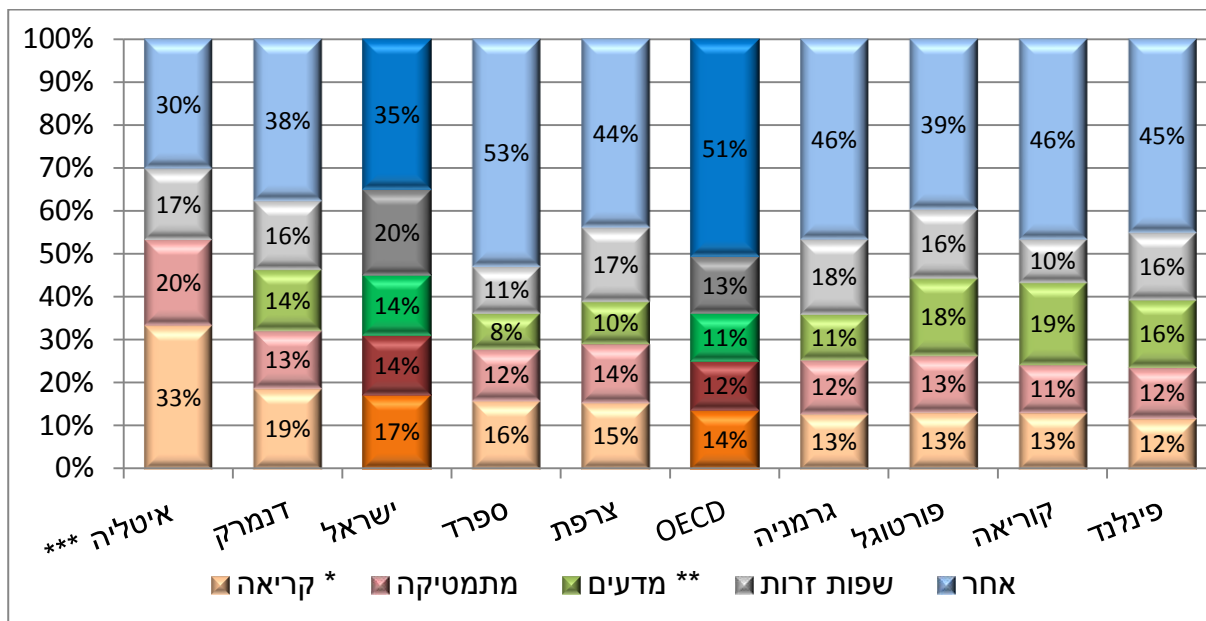
תרשימים 2.2 ו- 2.3 מציגים את התפלגות שעות הלימוד לפי תחומי דעת בחינוך היסודי ובחט"ב. לוח 2.3 מציג את ממוצע שעות לימוד חובה השנתיות עבור אותם שלבי חינוך ובתחומי דעת נבחרים. EAG 2015 מדווח על הרכב שעות הלימוד החובה. שעות 'לימודי היסוד' כוללות קריאה, כתיבה וספרות בלשון המקום, מתמטיקה, מדעים ושפות זרות והן נלמדות כמעט בכל בית ספר ציבורי. יתרת השעות המוגדרות כ-'לימודים אחרים' מוקדשות למגוון רחב של תחומי דעת וכוללות מקצועות כגון תנ"ך, לימוד טכנולוגי, אומנות, חינוך גופני, כישורי חיים, גאוגרפיה, היסטוריה, מולדת, חברה, מוסיקה ועוד.

תרשים 2.2: התפלגות שעות לימוד בחינוך היסודי לפי תחומי דעת - אחוזים מכלל שעות החובה (2015)

מקור: EAG 2015, Tables D1.3a, p.414 & D1.3b, p.415

תרשים 2.3: התפלגות שעות לימוד בחט"ב לפי תחומי דעת - אחוזים מכלל שעות החובה (2015)

מקור: EAG 2015, Tables D1.3a,p.414 & D1.3b, p.415

- * קריאה כולל גם כתיבה וספרות
- ** מדעים לא כולל לימוד טכנולוגי
- *** באיטליה אחוז שעות לימוד במדעים כלול בקטגוריית מתמטיקה

על פי תרשימים 2.2 ו- 2.3 ניתן להבחין כי בישראל, כמו ברוב המדינות, שיעורי הקריאה והמתמטיקה בחינוך היסודי ובחטיבת הביניים זוכים למשקל רב מכלל שעות החובה. יחד עם זאת, בקטגוריית "אחר" שאף היא זוכה למשקל רב כוללת מגוון רחב של מקצועות לימוד קיימת שונות פנימית גדולה בין המדינות. ניתן לדוגמא לראות בלוח 2.3 את ההבדלים במקצועות אומנות וחינוך גופני כבחירת הדגשים על מקצועות הלימוד מתוך קטגוריה זו.

בישראל אחוז שעות הלימוד המוקדשות למקצועות: קריאה, מתמטיקה מדעים ושפות זרות גבוה יותר מזה שב-OECD: 58% מול 50% בחינוך היסודי, 65% מול 49% בחטיבת הביניים. בשני שלבי החינוך בישראל לומדים יותר שעות במקצועות הנ"ל בהשוואה ל-OECD.

לוח 2.3 מראה את ההבדלים הקיימים בשעות לימוד החובה בין מדינות ההשוואה ב-OECD. לדוגמא, ממוצע שעות הלימוד החובה בחינוך היסודי נע בין 632 שעות בפינלנד ל- 972 שעות בישראל (בצ'ילה לומדים 1,039 שעות בשנה). בחטיבת הביניים, ממוצע שעות הלימוד החובה נע בין 842 שעות בקוריאה ל- 1,120 שעות בדנמרק (במקסיקו לומדים 1,167 שעות בשנה).

לוח 2.3: ממוצע שעות לימוד חובה בשנה ביסודי ובחט"ב במקצועות נבחרים (2015)

מזה ב:					ממוצע שעות לימוד חובה	יִסוּדִי
חינוך גופני	אומנויות	מדעים	מתמטיקה	קריאה*		
58	51	85	175	223	972	ישראל
67	71	54	119	177	804	OECD
-	-	-	-	-	-	ניו-זילנד
64	81	51	129	219	954	דנמרק
45	60	60	89	140	648	קוריאה
63	84	67	102	150	632	פינלנד
108	79	79	180	317	864	צרפת
-	-	-	-	-	967	ארה"ב
63	72	56	218	218	806	פורטוגל
69	69	55	133	198	793	ספרד
-	-	-	-	-	891	איטליה**
78	101	26	143	186	703	גרמניה
58	70	70	116	204	687	צ'כיה
מזה ב:					ממוצע שעות לימוד חובה	חט"ב
חינוך גופני	אומנויות	מדעים	מתמטיקה	קריאה*		
56	-	145	142	176	1023	ישראל
66	58	101	106	125	916	OECD
-	-	-	-	-	-	ניו-זילנד
60	-	160	150	210	1120	דנמרק
68	68	162	94	111	842	קוריאה
74	80	133	100	100	844	פינלנד
117	72	99	135	153	991	צרפת
-	-	-	-	-	1011	ארה"ב
67	61	161	118	118	892	פורטוגל
70	77	88	127	169	1059	ספרד
66	132	-	198	330	990	איטליה**
79	80	97	113	117	906	גרמניה
73	73	153	109	109	888	צ'כיה

מקור: עיבוד אגף א' כלכלה וסטטיסטיקה מבוסס על EAG 2015, Table D1.3a, p.414 & Table D1.3b, p415

* קריאה, כתיבה וספרות.

** באיטליה אחוז שעות לימוד במדעים כלול בקטגוריית מתמטיקה.

בנוסף לפערים בממוצע שעות לימוד החובה, קיימת שונות גדולה בחלוקת השעות בין מקצועות הלימוד. כל מדינה בוחרת מקצועות בהם היא משקיעה יותר מאמצים. לדוגמא, במדינות המופיעות בלוח, מספר השעות בחינוך הגופני ביסודי נע בין 45 שעות בקוריאה לבין 108 שעות בצרפת. דוגמא אחרת בחט"ב, מספר השעות החובה בקריאה, כתיבה וספרות נע בין 100 שעות לשנה בפינלנד לבין 330 שעות באיטליה.

לוח 2.4 משווה את מספר שעות לימוד במקצועות נבחרים בכיתה א' ובכיתה ו'. ב-2015, בישראל כמו ברוב גדול של המדינות החברות ב-OECD, מספר שעות הלימוד בכיתה ו' גבוה מזה שבכיתה א'. עם זאת קיימים הבדלים גדולים בין המדינות בדגשים לפי מקצועות.

לוח 2.4: מספר שעות לימוד חובה בשנה בכיתה א' ובכיתה ו' במקצועות נבחרים (2015)

סה"כ	אחר	מדעי החברה	שפות זרות	מדע וטכנולוגיה	מתמטיקה	קריאה, כתיבה וספרות	דרגת כיתה	
928 1012	351 295	29 129	- 152	82 87	175 175	291 175	א' ו'	ישראל
795 858	387 343	27 70	20 92	51 95	119 115	191 143	א' ו'	OECD
891 996	858 237	- -	33 165	- 66	- 198	- 330	א' ו'	איטליה
632 897	229 300	34 84	16 159	30 106	139 122	184 126	א' ו'	גרמניה
794 788	259 275	55 52	74 99	55 52	136 129	215 181	א' ו'	ספרד
810 789	198 235	54 74	- 74	54 112	252 147	252 147	א' ו'	פורטוגל
635 887	210 276	- 80	- 131	105 182	116 109	204 109	א' ו'	צ'כיה
864 964	189 298	- 108	54 144	81 108	180 144	360 162	א' ו'	צרפת
559 726	325 227	- 91	- 68	- 113	85 91	149 136	א' ו'	קוריאה

מקור: עיבוד אגף א' כלכלה וסטטיסטיקה EAG 2015, Table D1.5a,web & Table D1.5f, web & Table D1.4 web

בישראל מספר שעות הלימוד בשנה בין הגבוהים ביותר. 928 שעות לימוד שנתיות בכיתה א' מציבים את ישראל במקום החמישי בין 28 המדינות החברות המדווחות, ועם 1,012 שעות שנתיות בכיתה ו', היא נמצאת במקום השני מתוך 30 מדינות.

הבדיקה לפי מקצוע נותנת את התוצאות הבאות:

- בכל המדינות החברות ב-OECD מאמץ גדול נעשה בכיתה א' בקריאה, כתיבה וספרות. במקצוע זה נלמדו הכי הרבה שעות שנתיות. השפה מקנה לתלמיד את היכולת הבסיסית לקרוא, לכתוב ולהתבטא כך שיוכל ללמוד את כל שאר מקצועות הלימוד. ישראל עם 291 שעות לימוד במקצוע זה נמצאת במקום חמישי מתוך 28 מדינות.
- באיטליה הגמישות בשעות הלימוד השנתיות בכיתה א' הינה גדולה במיוחד. 792 מתוך 891 שעות לימוד לשנה (89%) הן שעות גמישות. במילים אחרות המורה יכול לחלק את זמן הלימודים בין כל המקצועות לפי צרכי הלימודים.
- בכל המדינות החברות בארגון קיימת ירידה במספר שעות לימוד בקריאה, כתיבה וספרות בין כיתה א' לכיתה ו'.
- במתמטיקה השונות בין המדינות גדולה יותר. לדוגמה, במדינות ההשוואה, מספר שעות הלימוד השנתיות בכיתה א' נע בין 85 שעות בקוריאה ל- 252 שעות בפורטוגל. חשוב לציין כי קיימות שעות תגבור רבות מתוך סך השעות המוגדרות כ"אחר" ואין מידע עבור אלו מהמקצועות מוקצות השעות גמישות הללו. השוני מופיע גם במעבר בין כיתה א' לכיתה ו': ישנן מדינות כמו פורטוגל וצרפת שמספר השעות השנתיות במדינתן ירד וישנן מדינות כמו קוריאה שבה מספר זה גדל לאט אבל נשאר נמוך. בישראל מספר שעות החובה במתמטיקה בכל שלבי הכיתה ביסודי זהה (כ- 175 שעות שנתיות). ישראל נמצאת במקום השלישי מתוך 27 מדינות חברות בארגון מבחינת מספר שעות לימוד במתמטיקה בכיתה ו'.
- כמו במתמטיקה, במדע וטכנולוגיה קיימים הבדלים גדולים בין המדינות. לדוגמה, בין המדינות להשוואה, מספר שעות הלימוד במקצוע בכיתה ו' נע בין 52 בספרד ל- 182 (פי 3.5!) בצ'כיה.
- בכיתה א', ישראל היא אחת המדינות עם מספר גדול של שעות לימוד במדע וטכנולוגיה (מקום שישי מתוך 21 מדינות). בין כיתה א' לכיתה ו' גדל מספר שעות לימוד במקצוע אבל לאט יותר מאשר במדינות אחרות, בכיתה ו' ישראל נמצאת במקום 18 מתוך 27 מדינות. רק ב-10 מדינות מלמדים שפות זרות בכיתה א' וישראל לא נמצאת ביניהן. בכיתה ו' תלמידי

המדינה לומדים כ- 152 שעות וזה מביא את ישראל למקום הרביעי מתוך 28 מדינות חברות בארגון.

על בסיס הגדרות ה-OECD, נתוני שעות בשפות זרות בישראל כוללים גם מספר שעות לימוד של השפה העברית בחינוך הערבי, בחינוך הדרוזי ובחינוך הבדואי.

- ישראל היא אחת המדינות החברות בארגון שבה מספר שעות לימודי החברה (גיאוגרפיה, היסטוריה, אזרחות, חינוך כלכלה וחברה) בין הגבוהים ביותר בכיתה ו': כ- 129 שעות שנתיות (פי כ- 4.5 ממספר שעות בכיתה א'). מספר שעות זה מביא את ישראל למקום השני מתוך 27 מדינות.

ג. שעות חובה אופציונאליות

בחלק ממערכות החינוך במדינות החברות ב-OECD מוקצות שעות בחירה. שעות הבחירה הינן לרוב גמישות ומאפשרות לבתי הספר או לתלמידים לבחור את מקצועות הלימוד המוצעים.

לוח 2.5: השעות החובה האופציונאליות בחינוך היסודי ובחטיבת הביניים ב-2015

מדינה	חינוך יסודי			חטיבת ביניים		
	ש"ש	שעות שנתיות	באחוזים	ש"ש	שעות שנתיות	באחוזים
ישראל	1.9	71	7	0.5	19	2
OECD	1.0	38	5	2.5	90	10
ארה"ב	-	-	-	-	-	-
איטליה	-	-	-	-	-	-
גרמניה	0.3	12	2	1.6	59	7
דנמרק	-	-	-	-	60	5
ניו-זילנד	-	-	-	-	-	-
ספרד	3.6	127	16	5.6	194	18
פורטוגל	1.1	41	5	2.1	76	9
פינלנד	1.1	41	7	1.1	41	5
צ'כיה	2.1	81	12	3.4	131	15
צרפת	-	-	-	1.4	45	5
קוריאה	-	-	-	1.3	51	6

מקור: מחושב על בסיס לוחות EAG 2015, Tables D1.1, p.411-412, D1.2, p.413, D1.3a, p.414, D1.3b p.415

בישראל מספר השעות האופציונאליות גבוה יותר בחינוך היסודי ונמוך יותר בחט"ב בהשוואה לממוצע ה-OECD. שעות החובה הגמישות בחינוך היסודי הן ברובן שיקלול של שעות היוח"א. בחינוך היסודי, השעות האופציונאליות לבחירה מהוות ברוב המקרים לא יותר משעתיים שבועיות מסך השעות הנלמדות.

ד. גודל כיתה

ממוצע התלמידים לכיתה ב- EAG כולל רק חינוך רגיל ואינו כולל כיתות חינוך מיוחד. גודל כיתה משקף את כיתת האם בפועל ללא התחשבות בפיצול כיתות ותוספת שעות רוחב.

לוח 2.6: ממוצע גודל כיתה ביסודי ובחטיבות הביניים (2013)

חטיבת ביניים	יסודי	
28.2	26.7	ישראל
23.6	21.2	OECD
26.7	21.1	ארה"ב
21.6	19.3	איטליה
24.3	20.8	גרמניה
-	-	דנמרק
-	-	ניו-זילנד
25.4	21.6	ספרד
22.5	21.0	פורטוגל
19.7	19.0	פינלנד
21.5	20.4	צ'כיה
25.3	22.9	צרפת
32.8	24.0	קוריאה

מקור: EAG 2015, Table D2.1, p.423

ממוצע התלמידים לכיתה בישראל גבוה מממוצע OECD. בחטיבות הביניים בישראל מספר התלמידים בכיתה ירד משמעותית בשנים האחרונות מ- 32.2 תלמידים לכיתה ב- 2009 ל- 28.2 תלמידים ב- 2013.

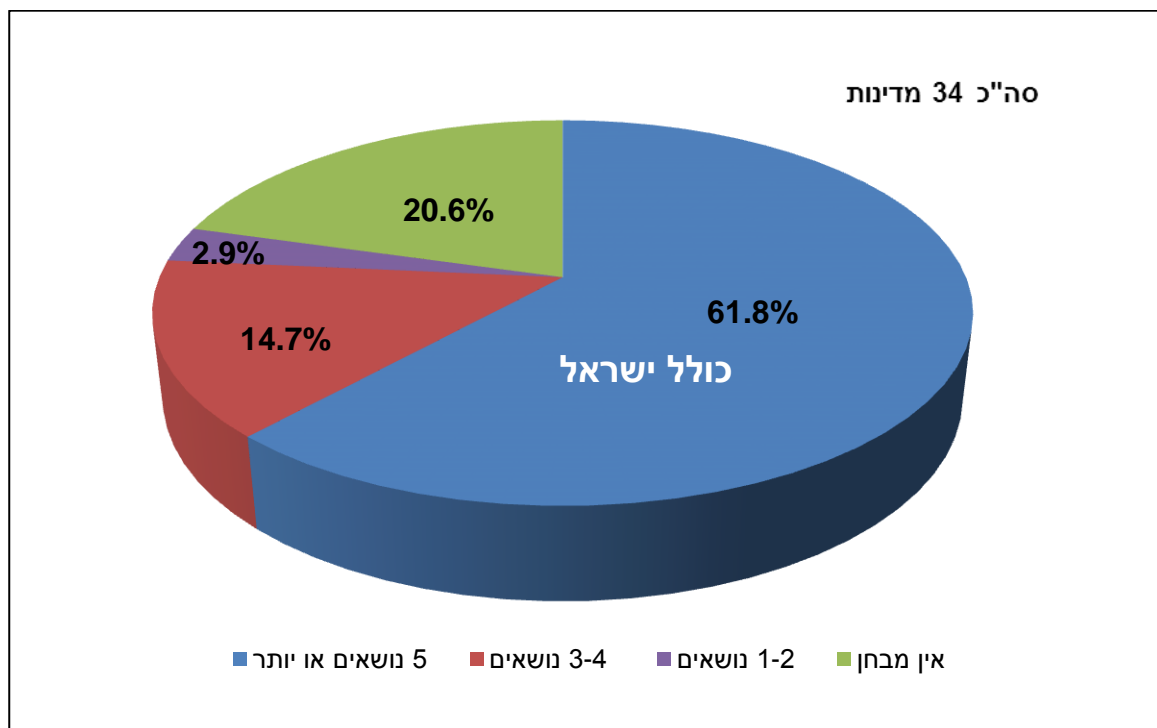
אין מידע על גודל הכיתות בחטיבה העליונה, כיוון שאין משמעות לגודל כיתת האם בשלב זה של חינוך, מאחר שקיימים בו פיצולי כתות רבים למקצועות בחירה.

בחינוך היסודי ישראל נמצאת במקום ה- 25 מתוך 27 מדינות בצפיפות התלמידים בכיתה ובחט"ב במקום ה- 22 מתוך 25 מדינות, לפני יפן קוריאה וצ'ילה.

ה. מבחן לאומי והערכה לאומית

מערכת החינוך מארגנת מבחן לאומי בסוף החטיבה העליונה (בגרות) והערכה לאומית בחט"ב. תרשים 2.4 מציג את מספר הנושאים או קבוצות הנושאים אודותיהם נבחנו תלמידי החטיבה העליונה בסוף תכנית הלימודים. תרשים 2.5 נותן תמונה על ההערכה הלאומית בחטיבת הביניים במדינות ה-OECD.

תרשים 2.4: מבחנים לאומיים בחטיבה העליונה - התפלגות מדינות ה-OECD לפי מספר הנושאים אודותיהם נבחנו (2015)

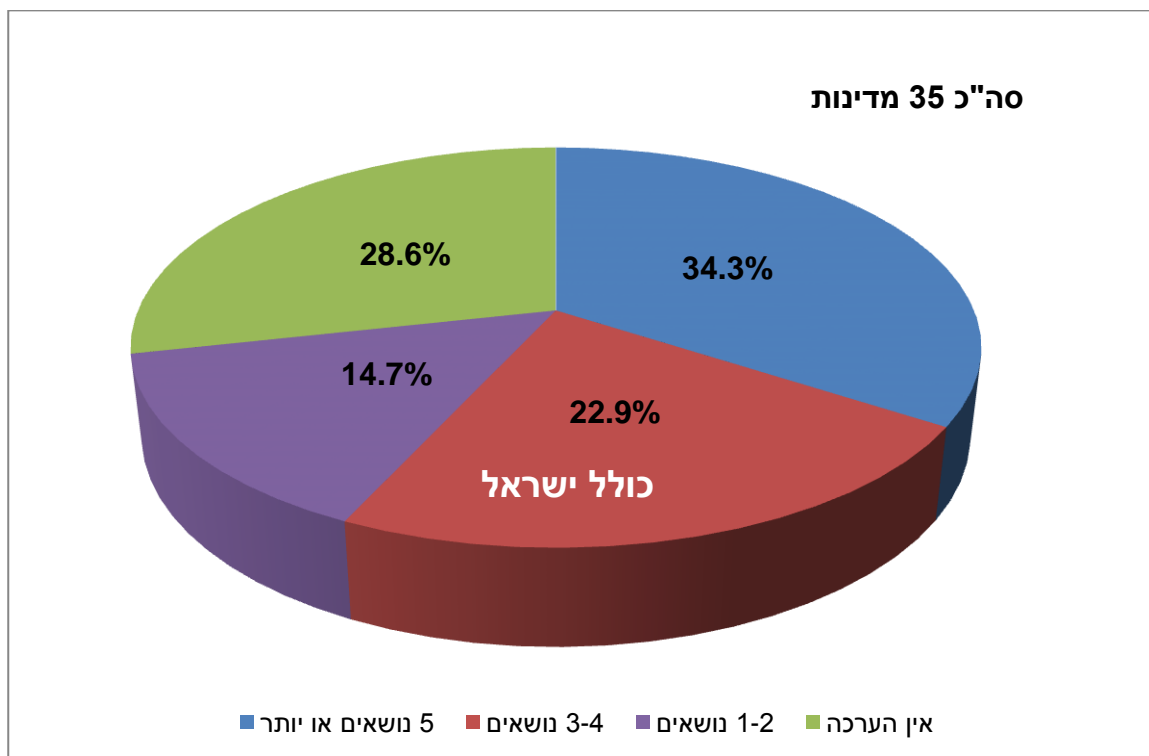

מקור: עיבוד של אגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך המבוסס על נתוני EAG 2015, Chart D6.1 p.474

בכ- 62% מהמדינות החברות בארגון, כולל ישראל, מתקיימים מבחנים לאומיים בחטיבה העליונה ב- 5 נושאים או יותר. בכ- 21% לא מתקיימים מבחנים ובכ- 17% מתקיימים מבחנים בפחות נושאים מישראל.

מתוך כלל המדינות חברות ה-OECD, ישראל מצויה בין 6 המדינות בהן המבחן הלאומי בחט"ע מתקיים ב- 10 נושאים או יותר. בישראל, דנמרק וסלובניה התלמידים נבחנו ב- 10 נושאים או קבוצת נושאים ובאנגליה, צרפת וניו-זילנד ב- 11.

תרשים 2.5: מבחני הערכה בחטיבת הביניים - התפלגות מדינות ה-OECD לפי מספר הנושאים אודותיהם נבחנו (2015)

מקור: עיבוד של אגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך המבוסס על נתוני EAG 2015, Chart D6.1 p.474

בישראל מבחני הערכה בבתי הספר מתקיימים במקצועות המתמטיקה, המדעים, שפה ואנגלית במבחני המיצ"ב בכיתה ח'. הערכה בחטיבת ביניים מתקיימת בכ- 71% מהמדינות החברות בארגון, כאשר ברובן מתקיימת הערכה ארצית לפחות בשלושה נושאים מתוך המקצועות הנ"ל.

פרק 3: שעות הוראה שנתיות של מורים

בדיווח היקף העבודה של המורים אנו משקללים את שעות האם, שעות הגיל, שעות החינוך ושעות בגרות (בחט"ע) והן אינן כלולות בסך השעות. ממוצע משך השיעור בדקות הוא 47 דקות המחושב כממוצע משוקלל בין שיעורים בני 45 דק' ו- 50 דק' כלומר משך שיעור בשעות: $47/60=0.783$

א. שבועות לימוד ימי הוראה

לוח 3.1: מספר ימי הוראה ומספר שבועות לימוד לפי שלבי חינוך במדינות נבחרות (2013)

חטיבה עליונה		חטיבת ביניים		חינוך יסודי		מדינה
שבועות לימוד	ימי הוראה	שבועות לימוד	ימי הוראה	שבועות לימוד	ימי הוראה	
36	175	36	175	38	182	ישראל
37	181	37	182	38	183	OECD
36	180	36	180	36	180	ארה"ב
39	171	39	171	39	171	איטליה
40	193	40	193	40	193	גרמניה
-	-	-	-	-	-	דנמרק
38	190	38	191	38	192	ניו-זילנד
36	171	37	176	37	176	ספרד
36	166	36	166	36	166	פורטוגל
38	188	38	188	38	188	פינלנד
39	188	39	188	39	188	צ'כיה
36	-	36	-	36	144	צרפת
38	190	38	190	38	190	קוריאה

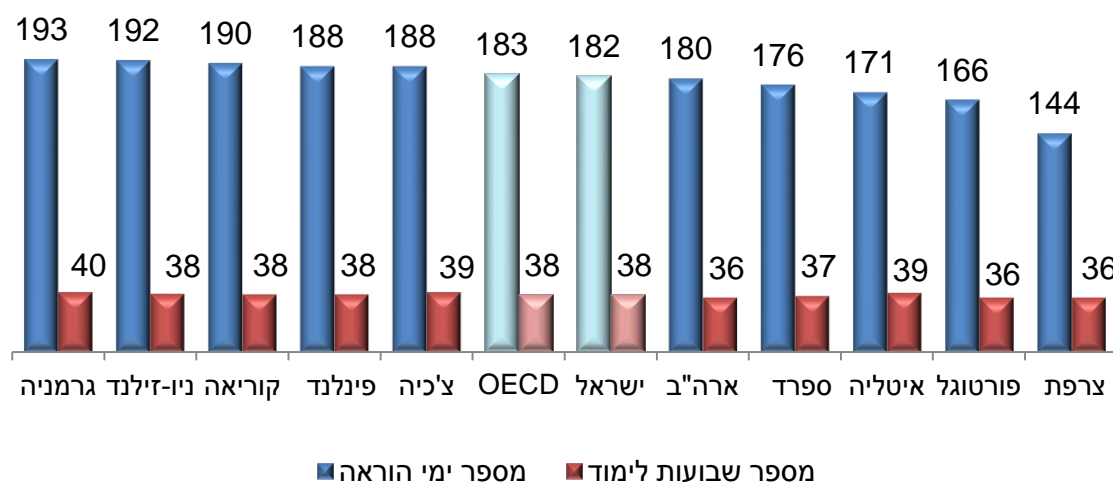
מקור: EAG 2015, Table D4.1, p.458

בחינוך היסודי, מספר השבועות בישראל דומה לממוצע ה-OECD כאשר מבין מדינות השוואה בפורטוגל, צרפת וארה"ב המורים מלמדים פחות שבועות. בחינוך העל-יסודי, ישראל נמצאת בין המדינות שבהן המורים מלמדים פחות שבועות.

בכל שלבי החינוך קיימים הבדלים בין המדינות. לדוגמא, בחינוך היסודי, מספר ימי הוראה נע בין 144 בצרפת לבין 193 בגרמניה, ומספר שבועות הלימוד נע בין 36 בארה"ב, פורטוגל וצרפת לבין 40 בגרמניה.

ברוב המדינות החברות בארגון מספר ימי הוראה לא משתנה עם שלב החינוך אך ישנן מדינות כמו ישראל בהן מספר ימי הוראה גדול יותר בחינוך היסודי, 182 לעומת 175 ימים.

תרשים 3.1: ימי הוראה ושבועות לימוד המורה בחינוך היסודי (2013)

מקור: EAG 2015, Table D4.1, p.458

ב. שעות הוראה ונוכחות מורה בשנה

בלוח 3.2 מוצגות שעות ההוראה ושעות הנוכחות של המורים בבית ספר לפי שלבי חינוך, כולל שעות פרונטאליות ופרטניות באופק חדש ב-2013. החישוב משוקלל על-פי תמהיל המורים העובדים בחוזה העסקה ברפורמת 'אופק חדש' ולמורים הנמצאים בהסכם 'טרומ הרפורמה' ולפי שיעור מורות אם וגיל באותה שנה.

מנתוני 2013 עולה כי מספר שעות ההוראה הפרונטאליות והפרטניות בשנה למורה בחינוך היסודי בישראל גבוה מאשר ממוצע ה-OECD (840 לעומת 772), אולם נמוך יותר בחטיבת הביניים (644 לעומת 694) ובחטיבה העליונה (570 לעומת 643).

מבחינת מספר שעות הנוכחות, מורה בישראל נוכח 29 שעות עבודה יותר מממוצע ה-OECD בחינוך היסודי ופחות בשלבי החינוך האחרים (187 שעות בחט"ב ו-324 שעות בחט"ע).

לוח 3.2: שעות נוכחות למורה ושעות הוראה לפי שלב חינוך במדינות נבחרות ב- 2013

חטיבה עליונה		חטיבת ביניים		חינוך יסודי		מדינה
שעות הוראה למורה	שעות נוכחות למורה	שעות הוראה למורה	שעות נוכחות למורה	שעות הוראה למורה	שעות נוכחות למורה	
570	811	644	985	840	1,225	ישראל 2013
558	781	629	924	838	1,219	ישראל 2012
521	700	614	874	842	1,165	ישראל 2011
521	700	598	831	820	1,126	ישראל 2010
524	704	589	802	788	1,069	ישראל 2009
643	1,135	694	1,172	772	1,196	OECD
-	1,365	981	1,366	-	1,362	ארה"ב
616	-	616	-	752	-	איטליה
715	-	752	-	800	-	גרמניה
369	-	662	-	662	-	דנמרק
760	950	841	1,243	922	1,536	ניו-זילנד
693	1,140	713	1,140	880	1,140	ספרד
609	917	609	917	747	1,016	פורטוגל
550	645	592	706	677	791	פינלנד
592	-	620	-	827	-	צ'כיה
648	-	648	-	924	972	צרפת
549	-	557	-	667	-	קוריאה

מקור: EAG 2015, Table D4.1, p.458

מאז תחילת יישום רפורמת אופק חדש, מורים בחינוך היסודי בישראל נוכחים יותר בבתי הספר. משנת 2009, מספר שעות הנוכחות של מורה בישראל גדל ב- 156 שעות. ב- 2013 מורה בישראל ומורה ב- OECD היו נוכחים זמן דומה.

עם זאת, בשאר שלבי החינוך, קיים פער בשעות נוכחות המורים בישראל. בחטיבת הביניים נוכח המורה כ- 23% יותר ב- 2013 בהשוואה ל- 2009 אבל כ- 16% פחות מאשר מורה ממוצע בארגון. בחטיבה העליונה נוכח מורה בבית ספר בישראל בכ- 29% פחות מאשר מורה ב- OECD.

בחינוך היסודי, מורה בישראל בהשוואה ל- OECD מלמד יותר בכ- 9%. לעומת זאת בחינוך העל-יסודי מורה בישראל מלמד פחות שעות בכ- 7% בחט"ב וכ- 11% בחט"ע.

הלוח הבא מציג את השעות שאינן שעות הוראה במספרים מוחלטים וכאחוז מכלל שעות עבודת המורה. שעות נוכחות שאינן שעות הוראה: תכנון והכנת מערך השיעורים בבית הספר, בדיקת מבחנים ועבודות של תלמידים, פיקוח על התלמידים בהפסקות, עבודת צוות ודיאלוג עם עמיתיו בבית הספר, ייעוץ והכשרה, תקשורת ושיתוף פעולה עם ההורים, הכנת טקסים, מסיבות בחגים, ובסוף שנה ומשימות דומות המוטלות על המורה.

לוח 3.3: שעות שאינן שעות הוראה בבית ספר למורה לפי שלב חינוך במדינות נבחרות (2013)

חטיבה עליונה		חטיבת ביניים		חינוך יסודי		מדינה
באחוזים	שעות שאינן הוראה	באחוזים	שעות שאינן הוראה	באחוזים	שעות שאינן הוראה	
29.7%	241	34.7%	341	31.4%	385	ישראל 2013
28.6%	223	31.9%	295	31.3%	381	ישראל 2012
25.6%	179	29.7%	260	27.7%	323	ישראל 2011
25.6%	179	28.0%	233	27.2%	306	ישראל 2010
25.6%	180	26.6%	213	26.3%	281	ישראל 2009
43.3%	492	40.8%	478	35.4%	423	OECD
-	-	28.2%	385	-	-	ארה"ב
20.0%	190	32.4%	402	40.0%	614	ניו-זילנד
39.3%	447	37.5%	427	22.8%	260	ספרד
33.6%	308	33.6%	308	26.5%	269	פורטוגל
14.7%	95	16.1%	114	14.4%	114	פינלנד
-	-	-	-	4.9%	48	צרפת

מקור: מחושב על בסיס נתוני לוח D4.1, p.458 EAG 2015.

כתוצאה מיישום רפורמת אופק חדש והסכם עבודה הכולל את שעות השהייה, מספר השעות נוכחות בבית ספר שאינן מיועדות להוראה גדל משנת 2009 בכ- 37% בחינוך היסודי (ל- 385 שעות) ובכ- 60% בחטיבות הביניים (ל- 341 שעות). כתוצאה מהתחלת יישום עוז לתמורה, מספר שעות השהייה שמורה עובד בחטיבה העליונה ואינן מיועדות להוראה במוסד החינוכי גדל בכ- 34% בשנה

האחרונה (ל- 241 שעות). עם זאת, בהשוואה לממוצע ה-OECD, סך שעות אלו נמוך בישראל בכל שלבי החינוך.

קיימים הבדלים גדולים בין המדינות מבחינת שעות שהייה בבית ספר. לדוגמא, בחינוך היסודי, מספר שעות שהייה לשנה נע בין 48 שעות בצרפת ל- 614 שעות בניו-זילנד (יחס 1 ל- 13).

לוח 3.4: מספר שעות עבודה של מורה לפי הסכמי עבודה ב- 2013

חטיבת עליונה	חטיבת ביניים	חינוך יסודי	חינוך קדם יסודי	
811	985	1,225	1,054	ישראל
1,603	1,618	1,600	1,588	ממוצע OECD

מקור: EAG 2015, Table D4.1 p.458

בכל שלבי החינוך, מספר שעות העבודה של מורה בישראל לפי הסכמי עבודה נמוך מזה של ממוצע ה-OECD.

ג. פרופיל עובדי הוראה

עובדי ההוראה מהווים אחד מהמרכיבים החשובים ביותר של מערכת החינוך. להלן מבט נוסף אודות כוח ההוראה בבדיקת הפרופיל הממוצע של המורים.

לוח 3.5: גיל ממוצע של המורים לפי שלב חינוך ב-2013

גיל ממוצע			מדינה
חט"ע	חט"ב	יסודי	
45.0	43.3	40.8	ישראל
45.7	44.2	43.4	OECD
44.0	42.6	43.1	ארה"ב
53.6	52.4	51.1	איטליה
47.7	48.2	47.2	גרמניה
-	45.7	-	דנמרק
46.9	46.1	45.7	ניו-זילנד
45.8	45.7	43.6	ספרד
45.8	44.6	45.2	פורטוגל
47.6	43.8	43.7	פינלנד
47.3	44.6	44.6	צ'כיה
46.7	43.2	42.5	צרפת
42.5	41.6	38.9	קוריאה

מקור: מחושב על בסיס נתוני לוח EAG 2015, D5.1, p.468

ב-2013, בכל שלבי החינוך המורים בישראל צעירים יותר מאשר ממוצע ה-OECD. מתוך מדינות ההשוואה המורים בחינוך היסודי בישראל הם הצעירים ביותר אחרי מורי קוריאה.

קיימים הבדלים גדולים בין המדינות מבחינת גיל המורים. לדוגמה, במדינות ההשוואה גיל עובדי הוראה בחינוך היסודי נע בין 39 שנים בקוריאה ל-51 שנים באיטליה.

גיל המורים בישראל עולה בשלבי החינוך הגבוהים יותר ומסקנה זאת נכונה גם לממוצע ה-OECD ולמרבית המדינות. בישראל גיל הממוצע עולה מכ-41 שנים בחינוך היסודי לכ-45 שנים בחטיבה העליונה.

לוח 3.6: אחוז מורים עד גיל 39 ומעל 50 לפי שלב חינוך במדינות נבחרות ב- 2013

חט"ע		חט"ב		חינוך יסודי		מדינה
גיל 50 ומעלה	עד גיל 39 כולל	גיל 50 ומעלה	עד גיל 39 כולל	גיל 50 ומעלה	עד גיל 39 כולל	
34.7	38.6	28.1	41.3	21.2	52.0	ישראל
38.1	32.7	33.7	38.1	30.7	40.9	OECD
33.6	40.8	29.6	45.7	31.3	44.0	ארה"ב
72.8	3.5	63.3	8.1	56.6	8.7	איטליה
44.9	26.2	50.1	26.7	44.7	29.5	גרמניה
-	-	36.0	35.3	-	-	דנמרק
43.8	31.2	41.5	34.1	39.4	34.7	ניו-זילנד
34.4	28.4	33.9	29.0	32.7	42.7	ספרד
28.6	33.2	32.8	26.5	34.1	33.0	פורטוגל
43.6	25.5	30.1	39.3	29.9	38.1	פינלנד
45.1	27.2	32.0	33.4	31.1	31.1	צ'כיה
37.8	25.9	27.2	42.1	24.5	43.9	צרפת
28.2	43.9	22.5	45.9	15.8	59.7	קוריאה

מקור: מחושב על בסיס נתוני לוח D5.1, EAG 2015, p.468

בכל שלבי החינוך שיעור המורים בישראל עד גיל 39 גבוה מזה של ה-OECD ושיעור המורים מגיל 50 נמוך יותר. בחינוך היסודי, כ- 52% מהמורים בישראל הם עד גיל 39 וכ- 21% מעל גיל 50. בהשוואה, בממוצע ה-OECD, כ- 41% הם עד גיל 39 וכ- 31% מעל גיל 50. ממצא זה משלים את ממוצע הגילאים המוצג בלוח הקודם: המורים בישראל צעירים יותר.

ההשוואה עם המדינות הנבחרות מראה כי בחינוך היסודי, שיעור המורים עד גיל 39 בישראל הוא הגבוה ביותר פרט לקוריאה ושיעור המורים מגיל 50 הוא הנמוך ביותר פרט לקוריאה.

בחטיבה העליונה בישראל כ- 62% מכוח העבודה הינו מעל גיל 40 לעומת פחות מחצי המשרות בחינוך היסודי.

לוח 3.7: אחוז מורות לפי שלב חינוך במדינות נבחרות ב-2013

מדינה	קדם יסודי	חינוך יסודי	חטיבת ביניים	חטיבה עליונה
ישראל	99.4	85.0	79.2	69.7
OECD	96.3	82.1	67.6	57.6
ארה"ב	94.1	87.2	66.8	57.0
איטליה	98.0	95.9	78.1	66.9
גרמניה	97.0	86.2	65.6	52.1
דנמרק	-	-	-	-
ניו-זילנד	97.7	83.4	65.3	58.7
ספרד	95.2	75.9	57.8	52.4
פורטוגל	99.0	79.2	71.1	68.0
פינלנד	97.2	79.3	72.2	59.0
צ'כיה	99.5	96.8	74.0	58.6
צרפת	83.0	83.0	64.5	54.4
קוריאה	99.1	78.6	69.2	48.8
יפן	97.0	65.0	41.7	28.4

מקור: EAG 2015, Table D5.3 (Web)

בכל שלב חינוך אחוז המורות בישראל גבוה מממוצע ה-OECD במיוחד בחינוך העל-יסודי. עם זאת, יש לציין כי ברוב המדינות המורות הן רובן של כוח ההוראה. יפן היא המדינה היחידה מתוך כלל המדינות ב-OECD בה המורות בחטיבת הביניים מהוות מיעוט. בחטיבה העליונה יש רוב גברי למורים ב-5 מדינות (יפן, קוריאה, מקסיקו, שווייץ וטורקיה).

בחטיבת הביניים, ישראל נמצאת במקום שלישי מתוך כלל מדינות ה-OECD בהן שיעור המורות הינו הגבוה ביותר ובחטיבה העליונה במקום החמישי.

אחוז המורות בישראל הינו גבוה משמעותית בכל שלבי החינוך. עם זאת, אחוז המורים הגברים הולך וגדל בשלבי החינוך הגבוהים יותר, קרי בחטיבה העליונה. בקדם-יסודי שיעור הגברים הוא כחצי אחוז, כ-15% בחינוך היסודי ועד לכ-30% בחטיבה העליונה. תנועה זאת קיימת כמעט בכל המדינות. ביפן כ-72% מהמורים בחטיבה העליונה הינם גברים.

ד. יחס מורה-תלמיד לפי שלב חינוך

מספר שעות הלימוד הגבוה לתלמיד ומספר שעות ההוראה הנמוך למורה, מעלים את מספר המורים הנדרש בממוצע לתלמיד. מאידך, ממוצע התלמידים הגבוה לכיתה מקטין את מספר המורים הנדרש. צמצום מספר התלמידים בכיתה מגדיל את הביקוש למורים נוספים.

לוח 3.8: יחס מספר תלמידים למשרה מלאה של מורה, FTE⁴ ב-2013

מדינה	חינוך יסודי	חטיבת ביניים	חטיבה עליונה
ישראל	15.3	13.5	11.0
OECD	15.2	13.4	13.3
ארה"ב	15.3	15.4	15.4
איטליה	12.3	11.7	12.6
גרמניה	15.6	13.6	13.2
דנמרק	-	-	-
ניו-זילנד	16.4	16.4	13.3
ספרד	13.8	11.6	11.0
פורטוגל	13.2	10.4	8.4
פינלנד	13.2	9.0	16.0
צ'כיה	18.8	11.2	11.1
צרפת	19.3	15.4	10.1
קוריאה	17.3	17.5	15.1

מקור: EAG 2015, Table D2.2, p.424

בחינוך היסודי ובחטיבת הביניים יחס תלמידים/מורים דומה לממוצע ב OECD (15.3 מול 15.2 ו- 13.5 מול 13.4). בעקבות הרפורמות, במעבר ל-2013, גידול בשעות ההוראה למורה במעבר לאופק חדש (גדלו בכ-2.4%) עונה על הגידול הטבעי של התלמידים, לצד הצפיפות שנתרה בעינה.

⁴ FTE - שווי ערך משרה מלאה, נעשתה התאמה של הגדרת משרה מלאה להיקף מספר המורים ברפורמת "אופק חדש".

בחטיבה העליונה מספר שעות ההוראה הפרונטאלית של מורים במשרה מלאה נמוך יותר ומספר שעות הלימוד הניתנות לתלמיד גבוה יותר מאשר בממוצע ה-OECD. EAG אינו מדווח על גודל הכיתות בנימוק שההתמחות המקצועית של התלמידים מצמצמת את הרלוונטיות של כיתות האם. לפיכך, כל שניתן להשוות הוא מספר התלמידים בממוצע למורה.

לסיכום יש לומר כי בהשוואה בינלאומית של תשומות פיזיות, המערכת בישראל שונה מזו שבמדינות אחרות בכך שבחינוך העל-יסודי מספר שעות ההוראה הפרונטאליות של מורים במשרה מלאה נמוך יותר, ומספר שעות הלימוד הניתנות לתלמיד גבוה יותר לעומת מדינות ההשוואה. שני אלה מחייבים מספר גבוה יותר של מורים בממוצע לתלמיד, ומייקרים את עלות ההוראה. בחינוך היסודי ובחטיבות הביניים, יחס תלמידים/מורים דומה למדינות ההשוואה אך הוא מושג על-ידי שילוב כיתות גדולות ושעות הוראה מרובות בממוצע לתלמיד. בחטיבה העליונה, יחס התלמידים למשרת מורה בישראל קטן ב- 17% מאשר יחס זה ב-OECD.

פרק 4: מצב ישראל לפי רמת השכלה בהשוואה ל – OECD

א. רמת ההשכלה של האוכלוסייה

רמת ההשכלה בישראל הייתה ונותרה גבוהה ביחס למדינות ה OECD.

לוח 4.1: התפלגות (באחוזים) של גילאי 25-64 לפי רמת ההשכלה ב-2005 ו-2014

2014			2005			מדינה
השכלה שלישונית	חטיבה עליונה*	ללא השכלה ללא תיכונית	השכלה שלישונית	חטיבה עליונה*	ללא השכלה ללא תיכונית	
48.5%	36.8%	14.6%	43.0%	35.9%	21.1%	ישראל
33.6%	42.7%	23.6%	26.3%	44.0%	29.7%	OECD
44%	45%	10%	39%	49%	12%	ארה"ב
17%	42%	41%	12%	38%	50%	איטליה
27%	60%	13%	25%	59%	17%	גרמניה
36%	44%	20%	34%	47%	19%	דנמרק
36%	38%	26%	-	-	32%	ניו-זילנד
35%	22%	43%	29%	21%	51%	ספרד
22%	22%	57%	13%	14%	74%	פורטוגל
42%	45%	13%	35%	44%	21%	פינלנד
22%	72%	7%	13%	77%	10%	צ'כיה
32%	43%	25%	25%	41%	33%	צרפת
45%	40%	15%	32%	44%	24%	קוריאה

מקור: EAG 2015, Table A1.4a, p.42-44
* כולל חינוך על-תיכוני שאינו חינוך גבוה

ישראל היא מדינה עתירת השכלה. אחוז בעלי ההשכלה השלישונית גבוה בהרבה מממוצע מדינות ה-OECD (48.5% לעומת 33.6%) וכן למול כל אחת מארצות ההשוואה⁵. במקביל, אחוז מעוטי ההשכלה נמוך למדי: 14.6% בישראל לעומת 23.6% בממוצע מדינות ה-OECD. 85% מהאוכלוסייה בישראל השלימו השכלה תיכונית, מעל לממוצע OECD של 76%. מגמה זו, החלה בדור המבוגר, וממשיכה היום: 78% מילדי בני 55-64 ו-91% מבני 25-34 סיימו בית ספר על-יסודי לעומת ממוצע OECD של 66% ו-83%, בהתאמה.

⁵ גם בהסתכלות על כלל המדינות: יש רק שלוש מדינות חברות ה-OECD ששיעור בעלי ההשכלה השלישונית בהן שווה או גבוה מ-45%: ישראל, לוקסמבורג וקנדה.

על-פי נתוני ישראל, חלה ירידה בקרב בעלי השכלה שלא סיימו תיכון, מ- 21.1% בשנת 2005 ל- 14.6% בשנת 2014. בין אותן השנים, השיעור הממוצע להשכלה נמוכה במדינות ה-OECD ירד אף הוא (מ-29.7% ל-23.6%). דנמרק הינה המדינה היחידה בה התרחש גידול בשיעור בעלי השכלה נמוכה.

קיימת רוויה בצמיחת שיעור האקדמאים מעל סף מסוים כך שבמדינות בעלי אחוז אקדמאים גבוה, כדוגמת ישראל, מובן כי קצב שיעור הצמיחה יהיה איטי יותר מאשר במדינות בהן אחוז האקדמאים נמוך משמעותית.

למרות שקשה יותר להגדיל את שיעורי בעלי השכלה הגבוהה בקרב אוכלוסייה רווית השכלה, עדיין מצליחה מערכת החינוך בישראל להשיג גידול בשיעור בעלי השכלה שלישונית וצמצום גדול יותר בקרב האוכלוסייה הפחות משכילה.

באותו טווח שנים, אחוז בעלי השכלה שלישונית גדל בכל המדינות הנבחרות למעט ניו-זילנד. אחת הסיבות לכך היא שינוי בהגדרות ה-OECD עבור ההשכלה השלישונית, בעקבות השינוי חלק מהמדינות נדרשו להשמיט מסלולי לימודים שבעבר נכללו בקטגוריית הלימודים הגבוהים. הדוגמה הבולטת ביותר היא יפן שבה אחוז האוכלוסייה בעלת השכלה שלישונית ירד בכ-20% מהדיווח הקודם.

בלוח 4.2 ניתן לראות כי אחוז בעלי ההשכלה השלישונית ברוב מדינות ההשוואה מצוי בקרב הגילאים הצעירים וגבוה במידה ניכרת מזה של המבוגרים. נתון זה משקף את ההתפתחות המהירה של ההשכלה גבוהה בעשורים האחרונים. בישראל, לעומת זאת, שיעור האקדמאים בקבוצת הגיל הצעירה דומה לזה שבקבוצת הגיל המבוגרת. אחד ההסברים הוא כי האחוז הגבוה של הסטודנטים להשכלה הגבוהה קיים בישראל כבר שנים רבות אך במדינות האחרות, ההתעניינות ללימודים אקדמיים התפתחו בשנים מאוחרות יותר.

לוח 4.2: שיעור בעלי השכלה שלישונית בתוך קבוצות גיל (2014)

מזה:					25-64	גילאי
55-64	45-54	35-44	30-34	25-34		
47	48	53	54	46	49	ישראל
25	30	38	42	41	33	OECD
41	43	47	46	47	44	ארה"ב
12	13	19	24	24	17	איטליה
25	26	29	31	28	27	גרמניה
29	33	41	44	42	36	דנמרק
29	32	41	43	40	36	ניו-זילנד
21	30	43	42	41	35	ספרד
13	17	26	31	31	22	פורטוגל
34	44	50	45	40	42	פינלנד
15	20	21	28	30	22	צ'כיה
20	26	39	44	44	32	צרפת
17	33	56	69	68	45	קוריאה

מקור: EAG 2015, Table A1.3a, p.41

השוואה בין קבוצות הגיל 25-34 ו- 30-34 מראה גידול משמעותי באחוז האוכלוסייה בעלת השכלה שלישונית. הפרש הזה הוא הגבוה ביותר בין כל המדינות החברות בארגון. ההסבר לכך הוא כי הסטודנטים בישראל מתחילים את לימודיהם האקדמיים בגיל מאוחר יותר עקב חובת השירות הצבאי.

לוח 4.3: הגידול בשנים 2010-2014 של אוכלוסייה ובעלי תארים בגילאי 25-64 בישראל

הגידול 2014-2010		2014	2012	2010	
באחוזים	במספרים מוחלטים				
5.9%	210.1	3,770.6	3,665.4	3,560.5	אוכלוסייה (אלפים)
13.4%	216.0	1,830	1,691	1,614	מספר בעלי תואר (אלפים)
		48.5%	46.4%	46%	אחוז בעלי תואר

מקורות: מספר ואחוז בעלי תואר: EAG 2012 ו- EAG 2014, EAG 2015, Table A1.3a, p.411

אוכלוסייה בגילאי 25-64 הלמ"ס – שנתונים שונים (פרק 2)

סך האוכלוסייה בגילאי 25-64 בין השנים 2010-2014 גדל בכ- 5.9% (כ- 210,000 נפש). באותה תקופה, מספר בעלי השכלה שלישונית עבור אותם גילאים גדל בכ- 13.4% (כ- 216,000 בעלי תארים נוספים). כך שהגידול משנת 2010 במספר האקדמאים גבוה יותר לעומת הגידול באוכלוסייה.

ב. השכלה לפי סוג תוכניות לימודים

בהשכלה השלישונית מתקיימת הבחנה בין שני סוגי השכלה:

1. השכלה אקדמית: בעלי תואר B.Ed, למורים, MA, Ba, ו- PHD.

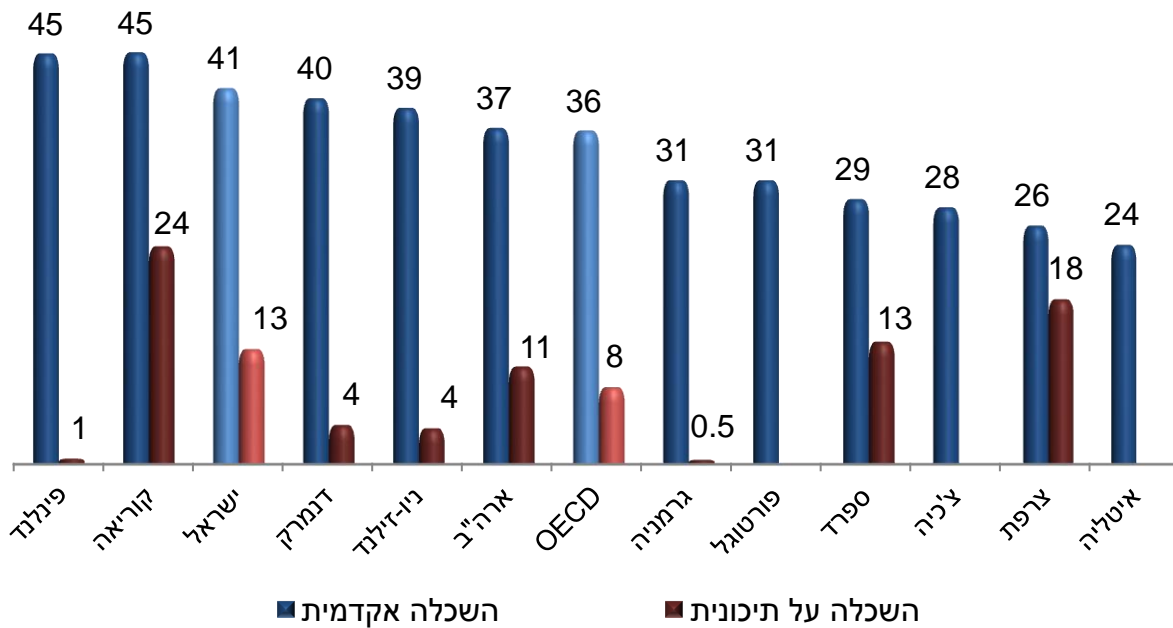
2. השכלה על תיכונית: בוגרי מסלול הכשרה בדגש מעשי שאורכו לפחות שנתיים ותנאי הקבלה כוללים השכלה על-יסודית מלאה. בישראל נכללות בסוג זה שלוש קבוצות עיקריות של בוגרי מוסדות שאינם מעניקים תואר אקדמי: בוגרי סמינרים למורים; בוגרי מכללות להנדסאים וטכנאים ובוגרי בתי ספר לאחיות ומקצועות פרה-רפואיים אחרים (מקצועות ממוסדות המעניקים תואר אקדמי נכללים בקטגוריית 'השכלה אקדמית').

השנה, הנתונים נאספו על בסיס הגדרות בינלאומיות חדשות המשפיעות על מספר התארים, סוג התארים ותחומי הלימודים. אין להשוות נתוני השנה לעומת נתוני שנים קודמות.

4.1 מראה את התפלגות בעלי השכלה שלישונית לפי סוג השכלה בקרב גילאי 30-34 בישראל ובמדינות השוואה. כאמור, לאור חובת השירות הצבאי, רוב הסטודנטים מתחילים את לימודיהם הגבוהים בגיל מבוגר יותר וזכאים לתואר מאוחר יותר בממוצע מסטודנטים בעולם.

כמו ברוב מדינות השוואה, רוב בעלי ההשכלה השלישונית הם בוגרי מסלולים אקדמיים, ומיעוטם בוגרי מסלולים על תיכוניים. בחלק מהמדינות, כמו ישראל, קוראיה וצרפת, אחוז בעלי ההשכלה על תיכונית גבוה. לעומת זאת, במדינות אחרות כמו גרמניה ופינלנד הוא נמוך מאוד.

תרשים 4.1: שיעור בעלי השכלה שלישונית, לפי סוגי השכלה, גילאי 30-34, 2014

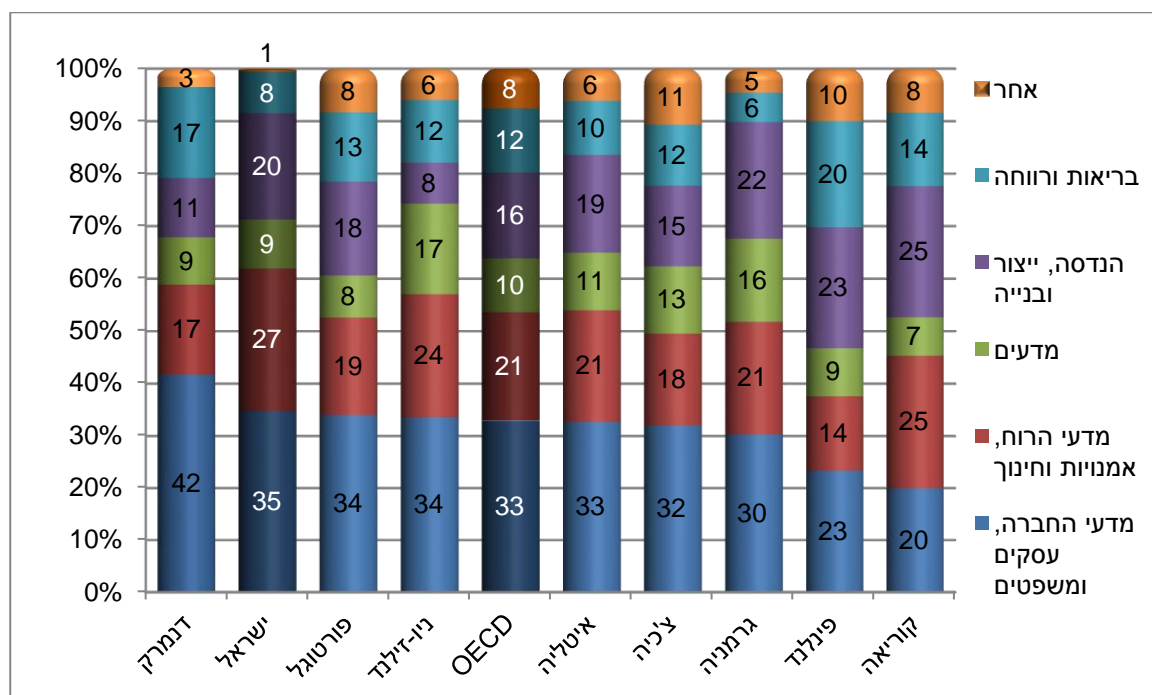

מקור: EAG 2015, Table A1.3a, p.41

התפלגות תחומי הלימוד של נרשמים חדשים להשכלה גבוהה נותנת תמונה מעניינת אודות אוכלוסיית הסטודנטים בהשכלה הגבוהה ועל תחומי הדעת המבוקשים.

בשל שינויים בהגדרות הבינלאומיות אין להשוות נתוני השנה לעומת נתוני שנים קודמות. בשנים הבאות, השוואת השיעורים השנתיים של נרשמים חדשים בכל תחומי הלימוד תספק ידיעות חשובות על המגמות בקרב הסטודנטים.

תרשים 4.2: התפלגות תחומי הלימוד של נרשמים חדשים להשכלה גבוהה (2013)

מקור: EAG 2015, Table C3.2, p.349

בישראל כ- 62% מהנרשמים החדשים ללימודים האקדמיים לומדים במדעי החברה (כולל עסקים ומשפטים) או במדעי הרוח (כולל אמנויות וחינוך). אחוז זה גבוה במיוחד. מתוך כל המדינות החברות ב-OECD לומדים יותר בתחומים אלה רק בלוקסמבורג (כ- 75%) ובאיסלנד (כ- 63%). יש לציין כי 2 המדינות האלה בין הקטנות ב-OECD (פחות מ- 600,000 תושבים). כ- 9% מהסטודנטים בארץ לומדים בפקולטות למדעים המדויקים בדומה לממוצע ה-OECD וכחמישית לומדים בהנדסה, ייצור ובנייה, אחוז זה קרוב לממוצע ה-OECD.

לוח 4.4 מציג את ההתפלגות בין סוגי ההשכלה השלישונית עבור קבוצות הגיל 25-34 ו- 45-54. בישראל, שיעור בוגרי השכלה אקדמית גבוה יותר בקרב הקבוצה הצעירה. כלומר, מבחינה דינמית, התפתחות ההשכלה האקדמית מתקיימת בעיקר על חשבון הלימודים העל-תיכוניים. נתון זה מאפיין את מרבית ארצות השוואה.

לוח 4.4: שיעור בעלי השכלה שלישונית לפי סוג תוכנית לימודים - 2014

לימודים על תיכונים	גילאי 45-54			גילאי 25-34			מדינה	
	דוקטורט Ph.D	תואר שני MA	תואר ראשון BA	לימודים על תיכונים	דוקטורט Ph.D	תואר שני MA		תואר ראשון BA
15.3	1.5	13.2	17.6	11.4	0.4	7.4	26.9	ישראל
7.9	1.1	10.1	12.7	7.4	0.7	13.6	21.1	OECD
10.9	1.6	9.7	20.8	10.3	1.2	9.3	24.9	ארה"ב
-	0.4	10.7	1.7	-	0.4	14.9	8.8	איטליה
0.8	1.4	9.3	14.7	0.4	1.0	12.7	14.3	גרמניה
4.7	0.9	9.0	17.9	4.1	0.8	14.8	22.4	דנמרק
5.6	1.1	3.3	22.1	3.7	0.3	4.4	32.0	ניו-זילנד
9.5	0.8	12.1	7.8	13.0	0.3	17.0	11.2	ספרד
-	0.9	13.3	2.5	-	-	21.0	10.1	פורטוגל
19.8	1.6	13.7	8.6	0.5	0.4	13.6	25.8	פינלנד
-	0.4	16.3	2.8	0.2	0.4	18.6	10.6	צ'כיה
12.0	1.0	6.0	6.0	18.0	1.0	14.0	12.0	צרפת
7.8	-	-	25.5	23.2	-	-	44.5	קוריאה

מקור: EAG 2015, Table A1.3a, p.41

בקבוצת הגיל 45-54, אחוז בעלי ההשכלה השלישונית גבוה יותר בישראל עבור כל סוג תואר לעומת ממוצע מדינות ה-OECD בעוד אצל בני 25-34 מסקנה זאת נכונה רק אצל מחזיקי דיפלומה מלימודים על תיכונים ובעלי תואר ראשון.

השוואה בין שתי קבוצות הגיל בישראל מראה כי בקרב בני 45-54 שיעור בעלי MA קרוב לפי שתיים ושיעור בעלי דוקטורט קרוב לפי 4. בממוצע ה-OECD, הפער בין שתי קבוצות הגיל בשיעור בעלי דוקטורט נמוך יותר אך בקרב בעלי MA המגמה הפוכה.

לוח 4.5: שיעור בעלי תואר שני ודוקטורט בקרב בני 25-64 מתוך כלל בעלי תואר ראשון בישראל וב-OECD ב-2014

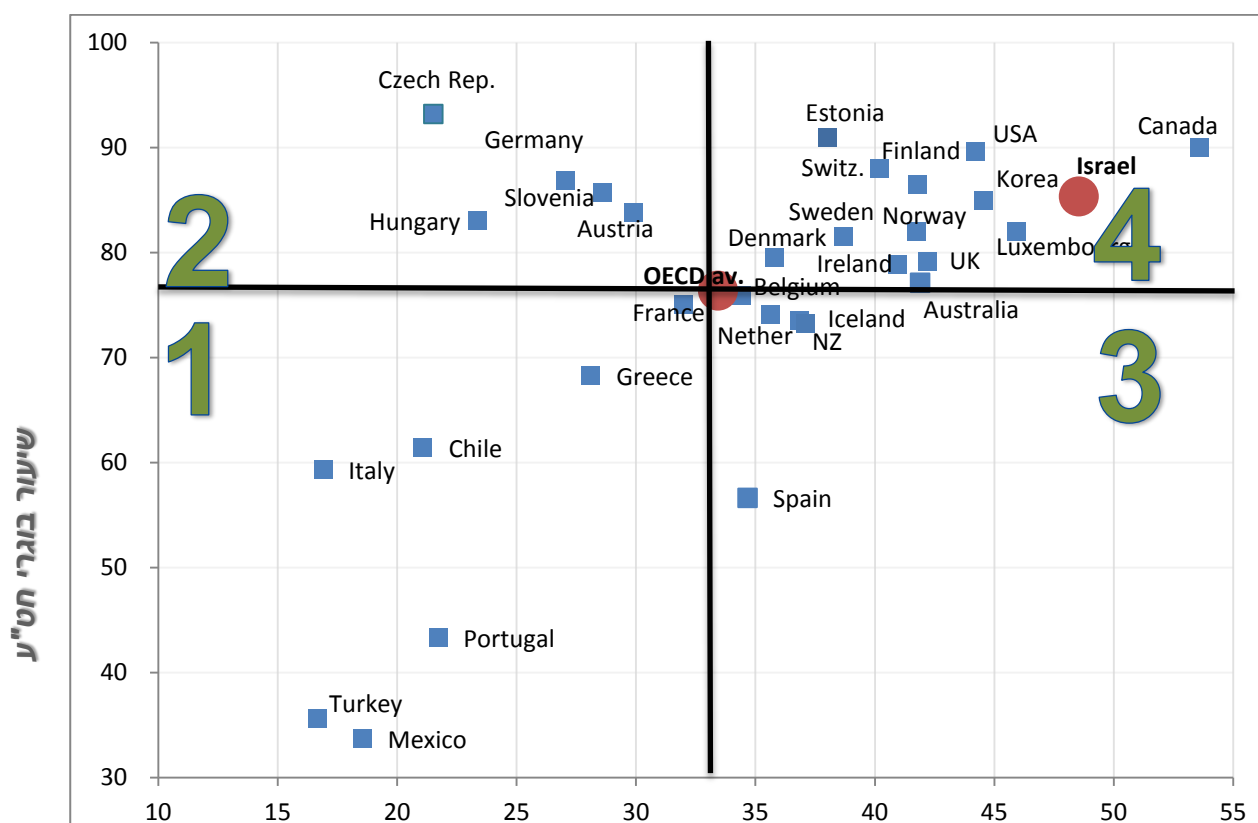
מדינה	בעלי תואר שני בלבד	בעלי דוקטורט	בעלי דוקטורט מתוך בעלי תואר שני
ישראל	32.8	3.3	9.2
OECD	40.7	3.7	8.3

מקור: עיבוד של אגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך: EAG 2015, Table A1.3a, p.41

מתוך כלל אוכלוסיית גיל 25-64 בעלי תואר ראשון בישראל כ- 36% בעלי תואר שני ודוקטורט לעומת כ- 45% ב-OECD. בהשוואה ל-OECD, קיים בישראל אחוז גבוה של בני 25-64 בעלי תואר ראשון אך אחוז נמוך יחסית של בעלי תואר שני. כלומר, בהשוואה ל-OECD, בישראל אחוז נמוך יותר של בעלי תואר ראשון ממשיכים ללמוד לתואר גבוה יותר. מתוך בעלי תואר שני אחוז דומה לזה של ה-OECD ממשיך לדוקטורט.

ג. בעלי השכלה שלישונית בקרב גילאי 25-64

תרשים 4.3: שיעור בעלי השכלה שלישונית בקרב גילאי 25-64 (2013)

שיעור בעלי השכלה גבוהה

מקור: EAG 2015, Table A1.2a, p.41 & Table A1.3a, p.40

בציר האנכי של תרשים 4.3 מוצג שיעור בוגרי חטיבה עליונה. בציר האופקי מוצג שיעור בעלי השכלה שלישונית. ישראל מדורגת במקום גבוה מאוד, עם 85% בוגרי חט"ע ו- 49% אקדמאים בקרב גילאי 25-64. קודמת לה רק קנדה. ממוצע OECD נמצא במרכז התרשים ומיקומה של ישראל הוא ברביע האיכותי ביותר.

ברביע 1 נמצאות המדינות החלשות ביותר על פי מדד זה. בהן שיעור בוגרי התיכון נמוך ומעט בעלי השכלה שלישונית. צרפת, פורטוגל, איטליה, יוון, מקסיקו, טורקיה וצ'ילה בולטות ברביע זה.

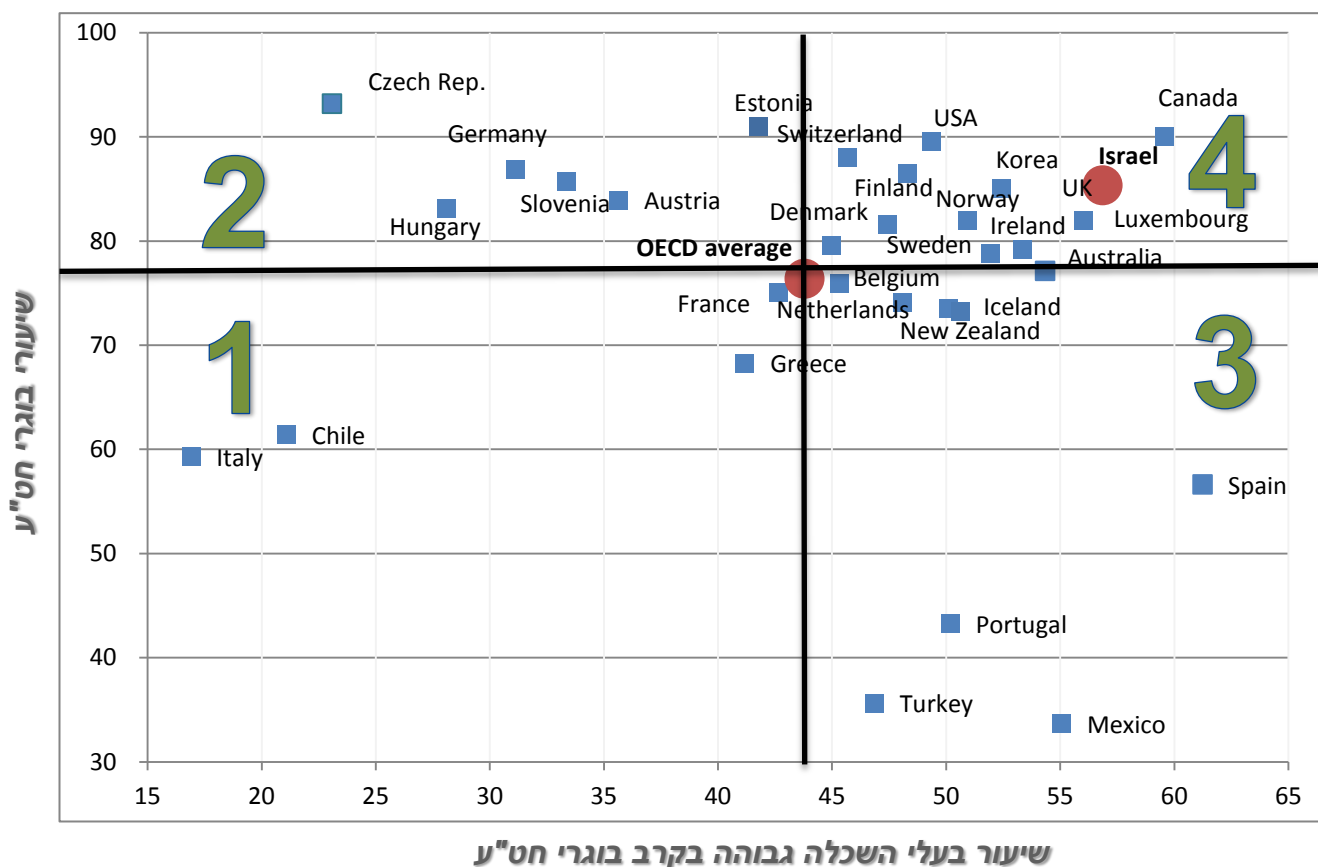
ברביע 2 נמצאות מדינות בהן שיעור בוגרי התיכון הינו גבוה אך לא רבים רכשו השכלה גבוהה. ניתן למצוא לדוגמא את גרמניה, אוסטריה וסלובניה ברביע זה.

ברביע 3 שיעור גבוה של אקדמאים, כאשר לא רבים באופן יחסי מסיימי חט"ע. ניתן למצוא לדוגמא את הולנד, ניו-זילנד, איסלנד, ספרד ובלגיה ברביע זה.

ברביע 4 בו נמצאת ישראל, לצד ארצות צפון אמריקה וסקנדינביה, שיעור בוגרי התיכון גבוה ושיעור גבוה של בעלי השכלה גבוהה.

לאור הקורלציה בין שיעור בעלי השכלה גבוהה לבין שיעור בוגרי חטיבה עליונה בישראל בדקנו את שיעור האקדמאים מקרב בוגרי התיכון. בציר האנכי של תרשים 4.4 מוצג שיעור בוגרי חטיבה עליונה. בציר האופקי מוצג שיעור בעלי השכלה שלישונית בקרב אותם בוגרים. ישראל מדורגת במקום גבוה מאוד עם 57% אקדמאים מתוך בוגרי התיכון. קודמות לה רק קנדה וספרד. ממוצע OECD נמצא במרכז התרשים ומיקומה של ישראל הוא ברביע האיכותי ביותר על פי המדד.

תרשים 4.4: שיעור בעלי השכלה שלישונית בקרב בוגרי חינוך על יסודי (2013)

מקור: EAG 2015, Table A1.2a, p.41 & Table A1.3a, p.40

ברביע 1 נמצאות המדינות החלשות ביותר על פי מדד זה. בהן שיעור בוגרי התיכון נמוך ומתוך בוגרים אלה, מעט ממשיכים להשכלה שלישונית. איטליה, צרפת, צ'ילה ויוון נמצאות ברביע זה.

ברביע 2 נמצאות מדינות בהן שיעור בוגרי התיכון הינו גבוה אך לא רבים ממשיכים לרכוש השכלה גבוהה. ניתן למצוא את גרמניה, אוסטריה, סלובניה והונגריה ברביע זה.

ברביע 3 שיעור גבוה של ממשיכי לימודים גבוהים מתוך אוכלוסיית הבוגרים, כאשר לא רבים באופן יחסי מסיימי חט"ע. לדוגמא בספרד יש מעט מסיימי ביה"ס תיכון (57%) אך שיעור גבוה במיוחד מהם המשיכו ללמודים שלישוניים (61%).

ברביע 4 בו נמצאת ישראל (57% בוגרי השכלה גבוהה מתוך 85% מסיימי תיכון), לצד ארצות צפון אמריקה וסקנדינביה (ללא אסטוניה), שיעור בוגרי התיכון גבוה ומתוכם שיעור גבוה מהמסיימים ממשיכים להשכלה גבוהה.

המשך יתרונה של ישראל בשיעור בעלי השכלה השלישונית תלוי במדיניות החינוך בארץ, המשך חיזוק שיעורי למידה גבוהים בכל שלבי החינוך וההכרה בנחיצות ההשכלה הגבוהה.

ד. השכלה לפי מגדר

אוכלוסיית מדינת ישראל היא אחת מהמשכילות ב-OECD עם 49% בעלי השכלה שלישונית בקרב גילאי 25-64. בחינת הנתונים לפי מגדר עשויה להצביע על מעמד האישה בישראל וב-OECD.

לוח 4.6: שיעור השכלת האוכלוסייה בגילאים 25-64 לפי מין (2013)

מדינה	גברים		נשים	
	עד השכלה על תיכונית	השכלה שלישונית	עד השכלה על תיכונית	השכלה שלישונית
ישראל	56	44	47	53
OECD	66	34	63	37
ארה"ב	59	41	53	47
איטליה	85	15	81	19
גרמניה	70	30	76	24
דנמרק	69	31	59	41
ניו-זילנד	67	33	62	38
ספרד	67	33	63	37
פורטוגל	83	17	74	26
פינלנד	65	35	52	48
צ'כיה	79	21	78	22
צרפת	70	30	66	34
קוריאה	52	48	59	41

מקור: EAG 2015, Table A1.1b, (Web)

ניתן לראות לפי לוח 4.6, כי אחוז בעלי השכלה שלישונית בקרב הנשים (53%) גבוה מזה של הגברים (44%) בישראל וברוב מדינות ה-OECD, למעט מדינות כמו גרמניה וקוריאה אשר אחוז בעלי השכלה שלישונית בקרב הגברים גבוה לעומת נשים. בהשוואה למדינות ה-OECD, שיעור הנשים בישראל בעלות ההשכלה הגבוהה הינו הגבוה ביותר למעט קנדה. בישראל אחוז הזכאים לתעודת בגרות מתוך הלומדים בי"ב גבוה יותר אצל נשים מאשר אצל גברים (בתשע"ד, 68.7% מהבנות לעומת 61.8% מהבנים, מקור: אגף בחינות, משרד החינוך). מיפוי בעלי השכלה גבוהה לפי מגדר, משלימה ומחדדת את תמונת השכלת הנשים לעומת גברים.

לוח 4.7: שיעור בעלי השכלה שלישונית לפי מגדר וגיל ב 2013 באחוזים

נשים			גברים			מדינה
55-64	25-34	25-64	55-64	25-34	25-64	
48	56	53	47	36	44	ישראל
24	46	35	26	36	32	OECD
42	51	47	41	41	41	ארה"ב
12	30	19	13	19	15	איטליה
20	29	24	32	28	30	גרמניה
32	50	41	26	34	31	דנמרק
31	45	38	27	35	33	ניו-זילנד
18	48	37	24	35	33	ספרד
14	39	26	11	24	17	פורטוגל
37	49	48	31	32	35	פינלנד
13	35	22	18	25	21	צ'כיה
20	49	34	20	39	30	צרפת
10	72	41	25	64	48	קוריאה

מקור: EAG 2015, Table A1.3b (Web)

השוואת אחוזי בעלי ההשכלה השלישונית בין ישראל ל-OECD מראה כי אחוז זה הרבה יותר גבוה בישראל, גם אצל גברים וגם אצל נשים, ובכל קבוצות גיל.

התמקדות בקבוצת הגיל 25-64, מראה כי בישראל אחוז בעלי השכלה שלישונית גבוה יותר אצל נשים לעומת הגברים. בישראל, הפער הגבוה קיים בעיקר בקרב הגילאים הצעירים לעומת רוב מדינות ה-OECD. לדוגמה, הפער באחוזים בין גברים ונשים בקבוצת הגיל 25-34 בישראל עולה לכ-20%. רק בסלובניה יש אחוז גבוה יותר לקבוצת הגיל הזאת (כ-21%).

בישראל, כמו ברוב מדינות ה-OECD, שיעור בעלות השכלה שלישונית בקרב גילאי 25-34 גדול יותר מאשר בקרב גילאי 55-64.

מתוך כלל המדינות החברות בארגון רק בישראל ובגרמניה שיעור בעלי התארים בקרב הגברים המבוגרים (55-64) גבוה יותר לעומת קבוצת הגברים הצעירים (25-34). כמו גם, מדינות רבות מציגות אחוז נשים מבוגרות בעלות השכלה שלישונית נמוך יותר מהשיעור הגברים מבוגרים בעלי השכלה זהה.

לוח 4.8: שיעור בעלי השכלה שלישונית בקרב גילאי 25-64 לפי סוג השכלה ומגדר (2013)

נשים		גברים		מדינה
חינוך אקדמי	חינוך על תיכוני	חינוך אקדמי	חינוך על תיכוני	
38.1	15.0	30.8	13.1	ישראל
27.1	8.2	24.5	7.0	OECD
35.0	11.8	31.8	9.6	ארה"ב
18.9	-	14.9	-	איטליה
23.1	0.5	29.7	0.8	גרמניה
36.8	3.9	25.9	5.0	דנמרק
32.5	5.9	28.0	4.7	ניו-זילנד
26.8	9.8	21.1	11.7	ספרד
25.9	-	17.2	-	פורטוגל
32.9	15.6	25.8	9.4	פינלנד
22.2	0.2	20.5	0.1	צ'כיה
18.0	16.0	18.0	12.0	צרפת
27.1	13.7	35.4	12.9	קוריאה

מקור: EAG 2015, Table A1.3b, (Web)

בישראל כמו ברוב המדינות המופיעות בלוח, אחוז הנשים בגילאי 25-64 בעלות השכלה על תיכונית דומה לאחוז הגברים בקבוצת הגיל. לעומת זאת, אחוז בעלי השכלה אקדמית גבוה בהרבה אצל נשים בהשוואה לגברים. ברוב מדינות ה-OECD ההבדל פחות בולט. ישנן מספר מדינות כמו דנמרק ופורטוגל, אשר הפער בין אחוז בעלי השכלה אקדמית אצל נשים לעומת הגברים גבוה מהפער בישראל.

יש לציין, כי קיימות מדינות כמו גרמניה וקוריאה בעלות אחוז נשים משכילות נמוך לעומת גברים אך מדינות אלה הן מיעוט מתוך יתר המדינות החברות ב-OECD.

ברוב המדינות, אחוז בעלי השכלה על תיכונית נמוך מזה של בעלי השכלה אקדמית הן בקרב הגברים והן בקרב הנשים.

הלוח הבא מציג את ההבדל בין גברים לנשים לפי תחומי הלימודים.

לוח 4.9: התפלגות סטודנטים חדשים לתואר ראשון לפי תחום הלימודים וחלקן של הנשים בכל תחום ב-2013

מדינה	מדעי החברה, מדעי הרוח, חינוך, עסקים ומשפטים		מדעים והנדסה		בריאות ורווחה		אחר	
	שיעור הנשים בתחום	שיעור הלומדים	שיעור הנשים בתחום	שיעור הלומדים	שיעור הנשים בתחום	שיעור הלומדים	שיעור הנשים בתחום	שיעור הלומדים
ישראל	69.6	64.4	34.0	24.1	79.4	5.8	44.0	0.6
OECD	54.6	61.1	29.5	26.4	77.8	12.4	47.8	6.6
ארה"ב	-	-	-	-	-	-	-	-
איטליה	53.2	63.2	37.8	30.6	71.9	8.3	46.2	7.9
גרמניה	51.0	62.6	23.6	39.8	78.8	4.0	41.5	5.1
דנמרק	50.3	56.5	31.3	19.9	77.7	26.1	28.8	3.6
ניו-זילנד	58.0	62.9	41.4	27.0	77.9	12.7	49.0	2.3
ספרד	60.3	62.3	30.0	24.3	75.4	10.2	45.1	5.2
פורטוגל	56.3	60.9	34.0	21.2	82.1	13.0	46.1	9.5
פינלנד	37.5	66.7	23.4	32.1	87.2	19.8	62.5	10.6
צ'כיה	46.9	68.5	32.7	28.9	86.1	12.3	48.4	12.0
צרפת	-	-	-	-	-	-	-	-
קוריאה	48.4	56.6	30.3	34.7	67.5	9.4	36.8	7.4

מקור: EAG 2015, Table C3.3, p350

ברוב המדינות, שיעורי הכניסה ללימודי תואר אקדמי גבוהים יותר בקרב נשים לעומת גברים. בישראל שיעור הנשים מהנרשמים החדשים ללימודים אקדמיים הינו 58% בעוד ששיעור הגברים עומד על 42% בלבד.

בהמשך לתרשים 4.2 בתחילת הפרק וסקירתו, ההשוואה בין גברים לנשים מראה כי ברוב המדינות המופיעות בלוח, כולל ישראל, נשים לומדות יותר מגברים בתחומי מדעי החברה והרוח, חינוך, עסקים ומשפטים, בריאות ורווחה אך נרשמות פחות ללימודי מדעים, הנדסה ואחר. בישראל שיעור הנשים הלומדות בריאות ורווחה מגיע לכ – 80%.

ה. רמת השכלה ותעסוקה

הלוח הבא מסביר את הקשר בין רמת תעסוקה ואבטלה להשכלה בישראל וב-OECD.

לוח 4.10: שיעורי תעסוקה ואבטלה לפי רמת ההשכלה של בני 25-64 ב-2013

שיעורי אבטלה בקרב 25-64			שיעורי תעסוקה בקרב בני 25-64			מדינה
השכלה שלישונית	חטיבה עליונה ועל תיכון	עד חטיבת ביניים	השכלה שלישונית	חטיבה עליונה ועל תיכון	עד חטיבת ביניים	
3.9	6.2	7.5	86.1	72.3	48.6	ישראל
5.1	7.7	12.8	83.3	73.8	55.7	OECD

מקור: EAG 2015, Tables A5.3a, p.107-109, A5.4a, p.110-112

בישראל וב-OECD שיעור התעסוקה עולה ושיעור האבטלה יורד עם רמת ההשכלה. שיעור האבטלה נמוך יותר בישראל, בכל רמות ההשכלה אבל הפער הגבוה ביותר נמצא ברמת ההשכלה הנמוכה ביותר.

שיעור התעסוקה בקרב בעלי השכלה נמוכה בישראל נמוך מזה של ה-OECD. לעומת זאת, שיעור התעסוקה בקרב בעלי השכלה שלישונית בישראל גבוה יותר.

לסיכום, ישראל היא עתירת השכלה שלישונית, בתקווה שתמשיך להיות כזאת בשנים הבאות. תרומתה של העלייה מברית המועצות בשנות ה-90 להשכלה גבוהה הולכת ומצטמצמת. ישראל מושפעת במידה הולכת וגוברת ממערכת החינוך המקומית ועליה לתת את הדעת להמשך שיפור הנגישות להשכלה גבוהה. תרומת בוגרי תיכון ישראלים להשכלה הגבוהה תלויה בשיעור המסיימים את החטיבה העליונה מתוך קבוצת הגיל, בשיעור הכניסות למוסדות להשכלה שלישונית ובשיעור המסיימים את לימודיהם.

פרק 5: חשבונאות לאומית בחינוך בהשוואה ל-OECD

יש מספר דרכים להשוואה בינלאומית של עלויות בחינוך. המדדים שיוצעו כאן בוחנים היבטים שונים שלהן. נבחין כאן בין שני היבטים: האחד הוא השוואה בין מדינות שונות מבחינת המשאבים הריאליים העומדים לרשות התלמידים, דהיינו, ההוצאה הדולרית לתלמיד וההיבט האחר הוא המאמץ הכלכלי שהמשק עושה כדי לספק שירותי חינוך, כלומר שיעור הוויתור על שימושים חלופיים במשאבים בגין ההוצאה לחינוך. להלן נדון בכל אחד משני היבטים.

א. הוצאה דולרית לתלמיד

אחת המטרות החשובות של השוואות רחביות בין מדינות, או אורכיות באותה מדינה על פני זמן, היא הבנת הקשר בין משאבים להישגים. כדי להגיע להבנה כזאת יש לאמוד נכונה את השינויים במשאבים הריאליים המושקעים בתלמיד ולהפריד אותם מהשינויים במחיריהם.

המדד המרכזי המשמש את EAG להשוואת הערך הריאלי של תשומות בחינוך (בסך הכול ובממוצע לתלמיד, לפי דרגות חינוך) בין מדינות שונות, הוא ההוצאה הלאומית לחינוך במונחי מטבע מקומי, מתורגמת לדולרים. שער החליפין ש-EAG משתמש בו לצורך התרגום אינו השער המשמש לקניית דולרים בשוק מט"ח (כגון השער היציג), אלא שער PPP⁶ (Purchasing Power Parity), המשווה בין שני משקים מבחינת מחירו של סל מוצרים ושירותים נתון. אם סל זה עולה 1,000 ₪ בישראל ו-250\$ בארה"ב, שער החליפין PPP של ישראל מול ארה"ב, הוא 4. בפרק זה שער ה-PPP הוא 4.006.

כאמור, מטרת החישוב היא להגיע לקירוב טוב יותר של השוואת סך המשאבים הריאליים - מספר שעות ההוראה שתלמיד מקבל, הציוד הניתן לו וכו' - בין מדינות שונות. למשל, ההוצאה הממוצעת לתלמיד בחינוך היסודי בישראל ב-2012 הייתה \$6,931, זאת בהשוואה לכ-11 אלף דולר בארצות הברית וקרוב לכשבעת אלפים דולר בצרפת, ספרד וניו-זילנד. פירוש הדבר לכאורה הוא שסך המשאבים הריאליים העומדים לרשות תלמיד בישראל הוא 63% ממה שמעניקה ארה"ב ודומה להוצאה לתלמיד בצרפת. כלומר, תרגום ההוצאות המקומיות לחינוך באמצעות שער החליפין PPP אמור לאפשר השוואה של התשומות הריאליות, ולנטרל את ההפרשים במחירי התשומות בין מדינות, הנובעים מהפרשי משכורות המורים ומחירי הציוד וכו'.

⁶ שער זה משמש גם להשוואות רבות אחרות, כגון השוואות של התמ"ג עצמו, הוצאות לבריאות וכו'. PPP לחישוב הוצאה לאומית לחינוך (לפי תמ"ג) שונה משער ה-PPP המחושב לצורכי שכר (יכולת צריכה פרטית).

EAG מדווח על הוצאות הנוגעות למוסדות החינוך בלבד. לא כלולות בהן הוצאות בגין מינהל כללי ופעילויות לימודיות שאינן במסגרת מוסדות אלו. ההוצאות הן סכום ההוצאה הפרטית והציבורית לשנת 2012.

מלוח 5.1 עולה שההוצאה לתלמיד בישראל נמוכה מההוצאה לתלמיד בכל המדינות ההשוואה, למעט צ'כיה.

לוח 5.1: הוצאה לתלמיד בדולרים PPP לפי שלב חינוך 2012

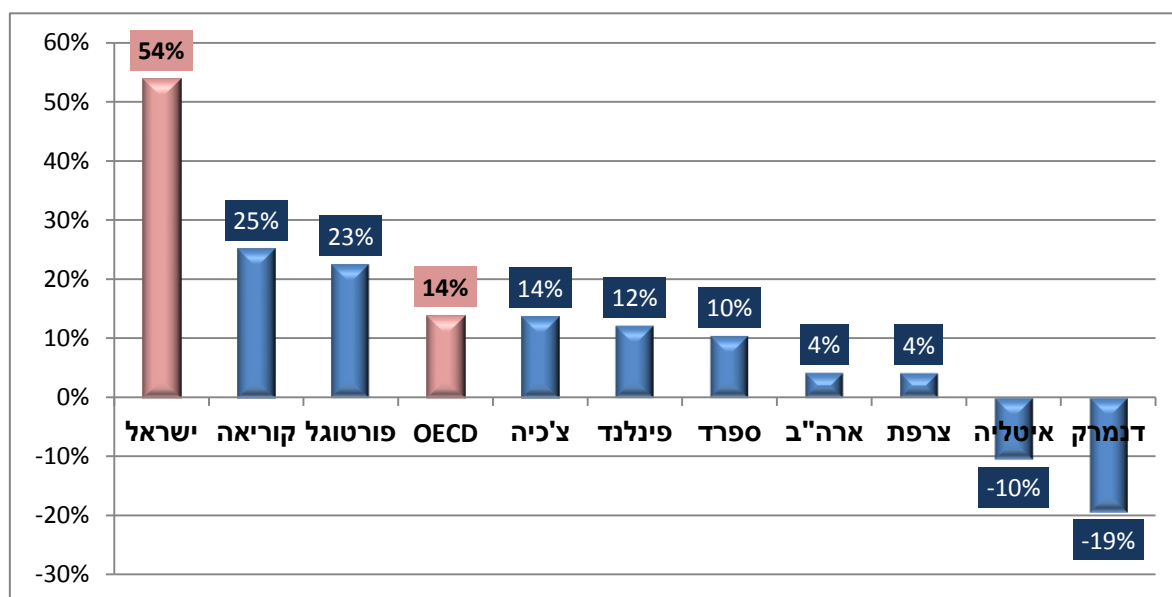
מדינה	חינוך יסודי ועד השכלה שלישונית
ישראל	7,903
OECD	10,220
יחס ההוצאה לתלמיד בישראל לעומת ממוצע ה-OECD	77%
ארה"ב	15,494
איטליה	8,744
גרמניה	11,363
דנמרק	-
ניו-זילנד	9,443
ספרד	9,040
פורטוגל	7,952
פינלנד	11,030
צ'כיה	7,684
צרפת	10,450
קוריאה	9,569

מקור: EAG 2015, Table B1.1a. p219

* PPP (לפי GDP) = 4.006 ₪

שלושת התרשימים הבאים מציגים את הגידול בהוצאה השנתית לתלמיד בישראל משנת 2005 ועד 2012 בהשוואה לממוצע ה-OECD והמדינות הנבחרות. כולל חינוך יסודי, על יסודי ועל תיכוני לא שלישוני.

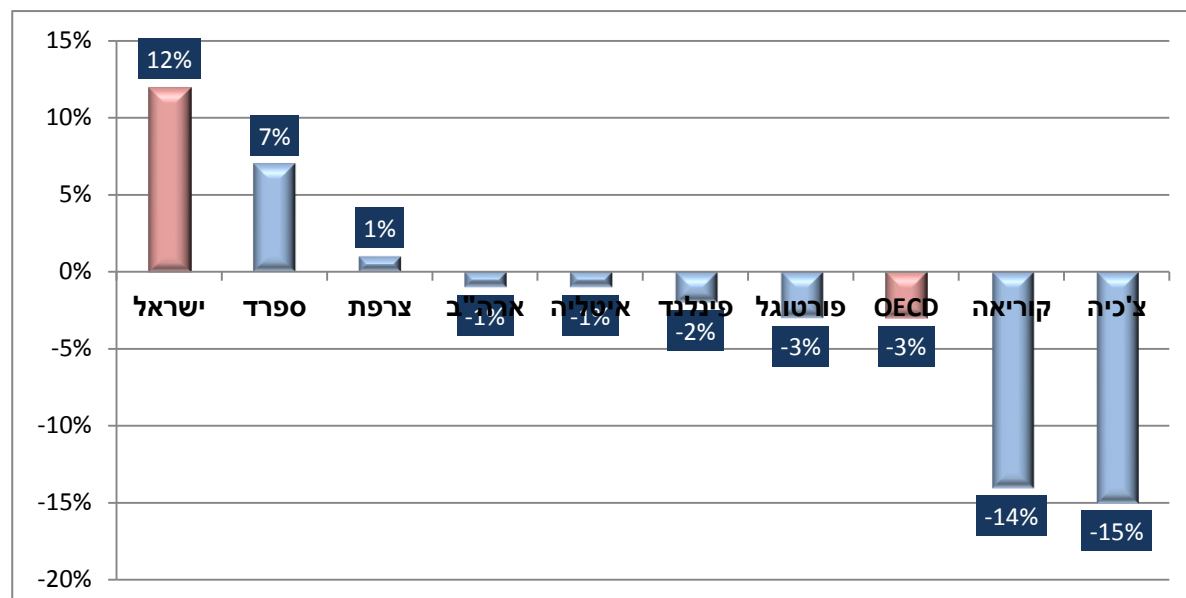
תרשים 5.1 - השינוי בהוצאה השנתית לחינוך (2005-2012)

מקור: EAG 2015, Table B1.5a, p.222

בין השנים 2005 ל-2012 ישראל דורגה במקום השני עם שיעור הגידול הגבוה ביותר על ההוצאה לחינוך (54% לעומת 14% בממוצע ה-OECD) אחרי טורקיה, ובמקום הראשון בגידול במספר התלמידים.

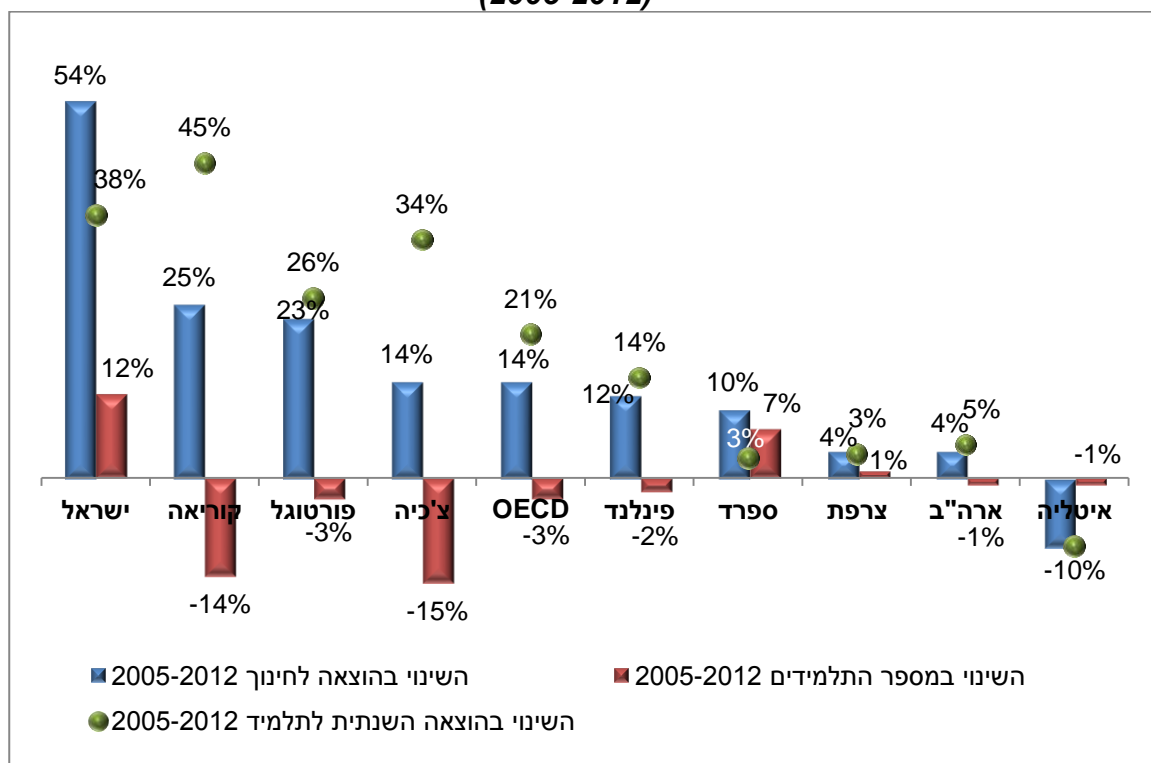
תרשים 5.2 – שיעור השינוי במספר התלמידים (2005-2012)

מקור: EAG 2015, Table B1.5a, p.222

הגידול במספר התלמידים בישראל באותן השנים מסתכמת ב- 12% לעומת ירידה במוצע של מספר התלמידים במדינות ה-OECD ב- 3%. יש להדגיש כי מתוך כל המדינות חברות ב-OECD ישראל היא המדינה שבה אחוז הגידול של מספר התלמידים היה הגבוה ביותר. באותה תקופה היו מדינות שבהן מספר התלמידים ירד משמעותית (לדוגמא, פולין -23%, אסטוניה -19%, צ'כיה -16% וקוריאה -14%).

תרשים 5.3 - הגידול בהוצאה השנתית לתלמיד, מספר התלמידים וסך ההוצאה על החינוך (2005-2012)

מקור: EAG 2015 Table B1.5a, p.222

תרשים 5.3 מתאר את הגידול בסך ההוצאה השנתית בין 2005 ל- 2012 לצד השינוי במספר התלמידים. רואים בבירור כי ההוצאה לתלמיד הינה פונקציה של אותם שני מרכיבים.

הגדלת ההוצאה לחינוך התחלקה בין מספר גדול של תלמידים הנובע הן מהריבוי הטבעי והן מההגירה החיובית לישראל, כך ששיעור השינוי בהוצאה לתלמיד אינו גבוה יחסית למדינות בעלות ריבוי טבעי נמוך ואף שלילי.

הגידול בהוצאה השנתית לתלמיד בישראל מסתכמת בין השנים 2005-2012, ב- 38% לעומת ממוצע ה-OECD ב- 21%. (מקום שישי מתוך 28 מדינות)

לדוגמא, סך הגידול בהוצאה השנתית לחינוך בין השנים 2005 ל- 2012 נמוך בקוריאה מאשר בישראל ועומד על סך של 25%, אך קיטון במספר התלמידים בקוריאה (-14%) לעומת גידול בישראל (+12%) מציג עלייה של 45% בהוצאה לתלמיד בקוריאה לעומת 38% בלבד בישראל (מקום 6 בין כל מדינות ה OECD).

ב. המאמץ הכלכלי בגין השקעה בחינוך - אחוז מהתוצר המקומי

יש להבחין בין ההוצאה הריאלית לחינוך, שנאמדה בקירוב בסעיף הקודם, לבין המאמץ הכלכלי. ההוצאה הריאלית היא אומדן במחירים קבועים, ואילו המאמץ הכלכלי נאמד במחירים שוטפים. המאמץ הכלכלי מוגדר כיחס במדינות שונות בין סך ההוצאה על מוסדות חינוך לבין סך התמ"ג של אותה מדינה. השוואה זו מצביעה על מידת הוויתור על שימושים חלופיים בתוצר בגין ההוצאות על שירותי חינוך. במדד זה, הסכום הכולל של ההוצאה באותה שנה מצביע על מידת המאמץ הכלכלי.

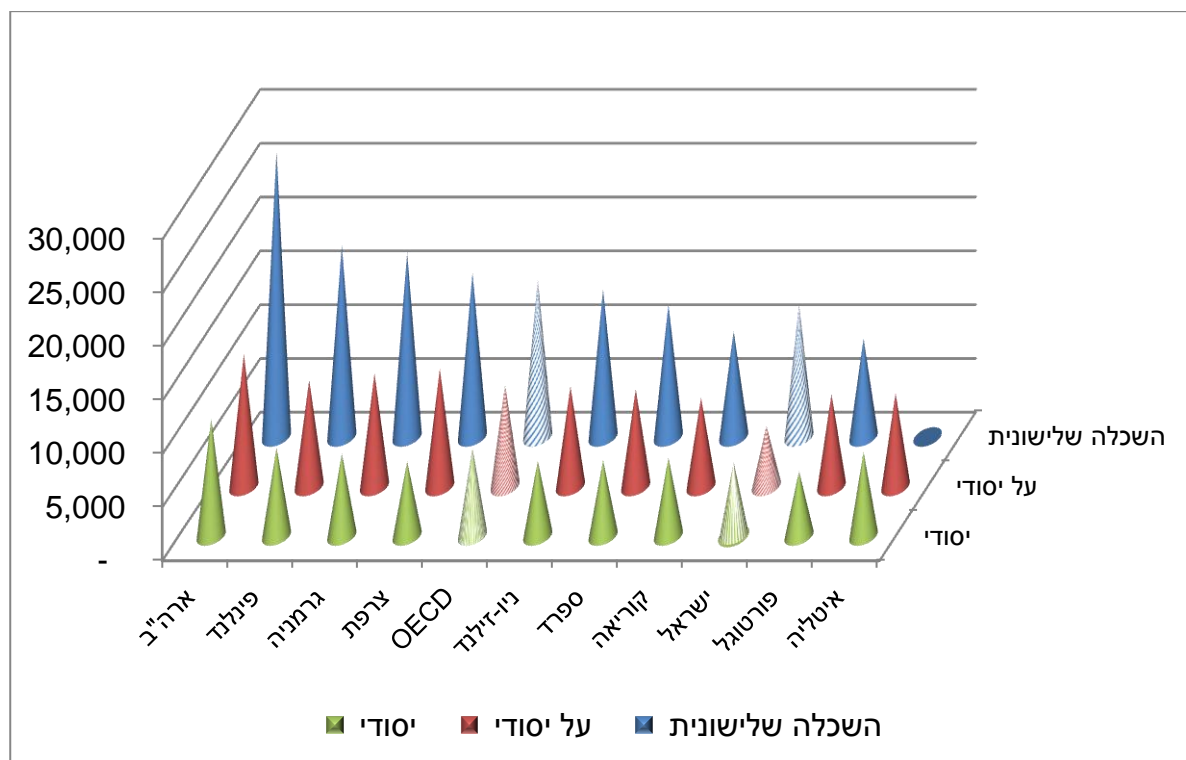
לוח 5.2: שיעור ההוצאה על חינוך בשלבי החינוך השונים כאחוז מהתמ"ג ב-2012

מדינות	כל שלבי החינוך	יסודי, על-יסודי ועל תיכוני
ישראל	6.5%	4.4%
OECD	5.3%	3.7%
ניו-זילנד	6.9%	5.0%
קוריאה	6.7%	3.7%
ארה"ב	6.4%	3.6%
פורטוגל	5.9%	4.5%
פינלנד	5.8%	3.9%
צרפת	5.3%	3.8%
גרמניה	4.4%	3.1%
צ'כיה	4.4%	2.8%
ספרד	4.3%	3.1%
איטליה	3.9%	3.0%
דנמרק	-	4.7%

מקור: EAG 2015, Table B2.1, p. 233

בשנת 2012 הוציאה ישראל על מוסדות חינוך יסודי, על יסודי ועל תיכוני 4.4% מסך התוצר, שיעור הגדול מהשיעור המקביל ב-OECD בכ- 19%.

תרשים 5.4 - ההוצאה לחינוך לתלמיד לפי שלבי החינוך השונים PPP (2012)

מקור: EAG 2015, Table B1.1a, p.219

תרשים 5.4 מציג את ההוצאה הממוצעת פר תלמיד לדרגי החינוך השונים. סך ההוצאה בישראל לפר תלמיד בממוצע של כל דרגי החינוך נאמד בשנת 2012 ב PPP 7,903 לעומת PPP 10,220 בממוצע ה-OECD. בחינוך היסודי ההוצאה לתלמיד ביחס לתמ"ג לנפש עומדת על 22% ובחינוך השלישוני על 39%, נתונים אלו דומים לממוצע ה-OECD.

ג. חלקן של ההוצאות הפרטיות לעומת הציבוריות במוסדות חינוך⁷

הוצאה ציבורית היא זו הנעשית ע"י הממשלה והרשויות המקומיות, וההוצאה הפרטית היא בעיקרה משקי בית (הרוב) ועמותות (המיעוט).

על פי נתוני הלמ"ס, התמ"ג בישראל בשנים האחרונות עודכן ומציג עליה. בשנת 2011 אחוז ההוצאה בישראל על חינוך מהתמ"ג היה 4.2% ועלה ב- 2012 ל- 4.4%. התמ"ג עלה בישראל בין אותן שנים ב- 7.3% מ- 924 מיליארד ש"ח ל- 992 מיליארד ש"ח.

הלוח הבא מציג את יחס שיעור ההוצאה הפרטית והציבורית על מוסדות החינוך היסודי, העל-יסודי והעל תיכוני. החלק הפרטי הוא בהגדרה המשלים של החלק הציבורי ל- 100%.

לוח 5.3: יחס שיעור ההוצאה הפרטית והציבורית על מוסדות החינוך ביסודי, על יסודי ובעל תיכוני לאורך השנים

שנים	2000	2005	2008	2010	2011	2012
ישראל						
ציבורי	94.8	93.0	93.0	92.4	89.5	88.9
פרטי	5.2	7.0	7.0	7.6	10.5	11.1
ממוצע OECD						
ציבורי	92.1	91.5	91.7	91.9	91.6	90.6
פרטי	7.9	8.5	8.3	8.1	8.4	9.4

מקור: EAG 2015, Table B3.2a p.249

החלק של ההוצאה הציבורית בשלושה שלבי החינוך האלה מהווה בישראל כ-89% וב- OECD כ-91%. בין השנים 2011 - 2012, סך ההוצאות הפרטיות והציבוריות על חינוך בשקלים גדלו אך שיעור ההוצאה הפרטית גדלה יחסית יותר.

ההוצאות הפרטיות בסך 11.1% בישראל מתחלקות בין הוצאות משקי בית (7.5%) להוצאות של גופים פרטיים אחרים (3.6%). חלק ההוצאות של משקי הבית בישראל נמוך משיעור ההוצאה הפרטית של משקי בית ב OECD הקרוב ל- 8%.

בשקלול ההוצאה לחינוך במוסדות להשכלה גבוהה חלקה של ההוצאה הציבורית במימון ההוצאה לחינוך בישראל עומד על 77.1% לעומת 83.5% בממוצע ה- OECD.

⁷ לא כולל הוצאות חינוך מחוץ לבתי הספר, כגון שעורים פרטיים, ספרי העשרה וכו'. כמו כן לא כולל הוצאות מינהל ציבורי. הנתונים מתייחסים למוסדות בחינוך היסודי, העל יסודי והעל תיכוני.

לוח 5.4: השינוי בהוצאה לחינוך בבתי ספר בין 2011 ל- 2012 (מיליארד ש"ח)

השינוי	2012	2011	
67.9	991.8	923.9	תמ"ג
4.4	43.6	39.2	הוצאה לחינוך בבתי ספר
0.7	4.8	4.1	הוצאה פרטית
3.7	38.8	35.1	הוצאה ציבורית

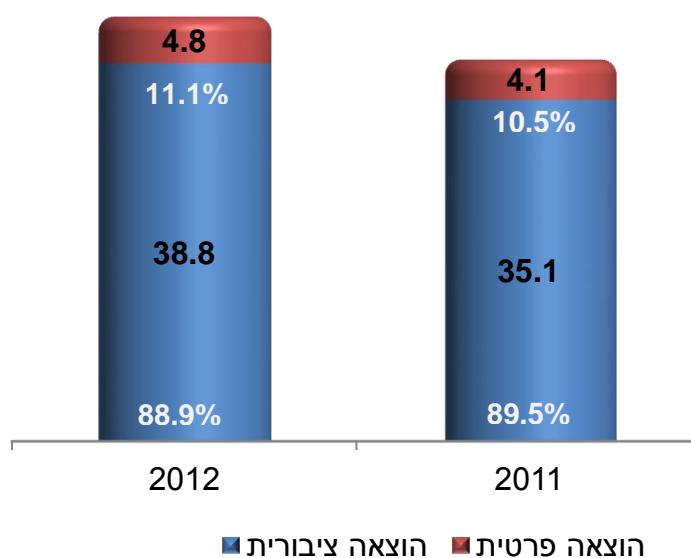
מקור: עיבוד מאת אגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך
EAG 2015, Table B2.1 p.233, B2.2 p.234, B2.3 p235, X2.2 p.539

סך ההוצאה השיקלית לחינוך בבתי הספר גדלה בכ- 4.4 מיליארד ש"ח כ- 3.7 מיליארד ש"ח מתוכם במימון ציבורי.

בין 2011-2012 גדלה ההוצאה לחינוך בבתי הספר בכ- 11.4% והתמ"ג גדל בכ- 7.3%. ההוצאה הציבורית גדלה בכ- 10.6%.

תרשים 5.5 - ההוצאה הציבורית והפרטית על חינוך יסודי, על-יסודי ועל תיכוני בישראל

(מיליארד ש"ח)

מקור: עיבוד מאת אגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך
EAG 2015, Table B2.1 p.233, B2.2 p.234, B2.3 p235, X2.2 p.539

בין 2011 ל-2012 ירד שיעור ההוצאה הציבורית לחינוך מסך ההוצאה לחינוך היסודי, העל יסודי והעל תיכוני בכ- 0.6% (מ- 89.5% ל- 88.9%). עם זאת, באותה שנה ההוצאה הציבורית גדלה בכ- 11%, מ- 35.1 מיליארד ש"ח ל- 38.8 מיליארד ש"ח ההוצאה הפרטית גדלה בכ- 17%, מ- 4.1 מיליארד ש"ח ל- 4.8 מיליארד ש"ח.

שיעור ההוצאה הציבורית מתוך סך ההוצאה לחינוך ירד באופן יחסי.

לוח 5.5: שיעור ההוצאה לחינוך מסך הוצאות המדינה.

שיעור השינוי בהוצאות בין השנים 2008-2012 (2008 = 100, 2012 מחירים קבועים)			שיעור ההוצאה לחינוך מסך ההוצאות הציבוריות במדינה 2012	מדינה
היחס בין הגידול בהוצאה לחינוך לגידול בהוצאה הציבורית	סך ההוצאה הציבורית	הוצאה לחינוך		
12.6	7.6	21.2	12.8	ישראל
-1.9	6.2	4.5	11.6	OECD
-9.4	9.7	-0.6	11.6	ארה"ב
-11.6	-1.9	-13.3	7.4	איטליה
-	-	-	9.8	גרמניה
-	12.1	-	-	דנמרק
-	-	-	18.4	ניו-זילנד
-16.4	8.2	-9.5	8.0	ספרד
-2.6	0.5	-2.2	9.8	פורטוגל
-4.2	10.5	6.0	-	פינלנד
2.1	5.6	7.8	-	צ'כיה
-5.6	8.1	2.1	-	צרפת
-8.7	31.6	20.1	14.5	קוריאה

מקור: EAG 2015, Table B4.2, p.260

בשנת 2012, ההוצאה לחינוך היוותה 12.8% מסך ההוצאה הציבורית בישראל. השינוי בהוצאה לחינוך מסך ההוצאות בשנים מ- 2008 ל-2012 גדול יותר מאותו יחס של ההוצאה לחינוך מסך ההוצאות בממוצע המדינות ב OECD. יתרה מכך, הגידול בהוצאות לחינוך בישראל גדל באופן משמעותי באותן השנים לעומת ב- OECD.

אם נשווה את הגדלת ההוצאות לחינוך בשנים אלו להוצאה הציבורית הכוללת נמצא כי מדינת ישראל השקיעה בתחומי החינוך יותר, כך שהגידול בהוצאה לחינוך באותן שנים היה גבוה ב- 12.6% מאשר הגידול בסך כל הוצאה הציבורית בארץ ואילו בממוצע מדינות ה-OECD נמצא כי ההוצאה על חינוך קטנה באופן יחסי בכ- 2%. ירידה זו בולטת במרבית מדינות השוואה ובשיעורים ניכרים.

לוח 5.6: שיעור המימון הציבורי (באחוזים) מסך תקציב מוסדות החינוך (2012)

מדינה	חינוך יסודי, על יסודי ועל תיכוני	חינוך שלישוני
ישראל	88.9	52.4
OECD	90.6	69.7
איטליה	95.5	66.0
ארה"ב	92.0	37.8
גרמניה	86.5	85.9
דנמרק	97.2	-
ניו-זילנד	82.5	52.4
ספרד	88.7	73.1
פורטוגל	85.2	54.3
פינלנד	99.3	96.2
צ'כיה	91.0	79.3
צרפת	91.0	79.8
קוריאה	83.9	29.3

מקור: EAG 2015, Table B3.2a, p. 249 & B3.2b, p.250

לוח 5.6 מציג את שיעור ההוצאה הציבורית בחינוך היסודי, העל יסודי והעל תיכוני דומה לזה של ממוצע ה-OECD. בחינוך השלישוני שיעור ההוצאה הציבורית בישראל נמוך מזה של ה-OECD. עם זאת, קיימים הבדלים גדולים בין המדינות. לדוגמא, בין כל המדינות המופיעות בלוח, שיעור ההוצאה הציבורית בחינוך השלישוני נע בין 29.3% בקוריאה ל- 96.2% בפינלנד.

סיכום

סקירה זו מתרכזת במערכת החינוך של ישראל בהשוואה למדינות נבחרות ולממוצע ה-OECD באינדיקטורים שונים. הניתוח בדו"ח זה, בא להעשיר ולהציג באור נוסף את הניתן להשוואה בין אותן מדינות, מעבר למובא בפרסום EAG 2015.

הנסיון להביא את כלל מערכות החינוך של כל המדינות לסרגל אחיד בהתאם למתודולוגיות חדשות ולהגדרות הארגון, יוצר לעיתים הצגה חלקית של מערכות החינוך של מדינות החברות ב-OECD. הרפורמות השונות בישראל, על פי נתוני 2013, נמצאות בשלבי יישום שונים ואנו עדים לעלייה בשכר המורים ובשעות עבודתם בכל שלבי החינוך, המקרב את ישראל יותר לממוצע ה-OECD. שכר המורים בחינוך היסודי בישראל גדל בעשור האחרון באופן משמעותי יותר משכר המורים במרבית המדינות. גם תחילת יישום רפורמת עוז לתמורה באה לידי ביטוי בדו"ח.

הדו"ח מציג מספר אינדיקטורים מובילים כמו שכר המורים, ההוצאה לחינוך לתלמיד, צפיפות התלמידים בכיתה ושעות העבודה של מורה, בהן ישראל מדורגת במקומות נמוכים יותר בהשוואה לממוצע ה-OECD ויתר מדינות ההשוואה.

יחד עם זאת, מגמות השיפור ניכרות, בעיקר בתחום שכר המורים, צפיפות הכיתה וההוצאות לחינוך, למרות התנאים האובייקטיביים הקיימים בישראל כמו הרכב האוכלוסיה, מספרם הגדול של הצעירים והשירות הצבאי הדוחה את הכניסה ללימודי השכלה גבוהה, ניתן לראות כי ישראל, בפרמטרים השוואתיים שונים המוצגים במסמך, נמצאת בין המדינות המובילות.

בישראל יש יתרון על פני מדינות אחרות ביחס שכר המורים לעומת שכר בעלי השכלה שלישונית במשק.

ישראל היא בעלת שיעור בעלי השכלה שלישונית מהגבוהים בעולם. עובדה זו עיצבה את המבנה הכלכלי שלה מבחינת הרכב הייצור והתעסוקה, ואת מאפייניה התרבותיים והחברתיים. בישראל מתרחש כיום מעבר ממדינה שבה מקור חשוב לבעלי השכלה גבוהה הם עולים שקיבלו הכשרה בארצות מוצאם, למדינה שעיקר בעלי השכלה הגבוהה בה צריכים להיווצר במערכת החינוך שלה.

ניתוח הנתונים מראה כי בישראל שיעור גבוה מאוד של מסיימי תיכון וקרוב לוודאי יישמר צביון זה בשנים הקרובות לאור אחוז נמוך מהם הממשיך ללימודים גבוהים בהשוואה ל-OECD.

המשאב האנושי המאופיין בישראל בהרבה צעירים ורמת השכלה גבוהה, מציב אותנו עם הון אנושי גבוה ופוטנציאל לרמת חיים עתידית גבוהה.